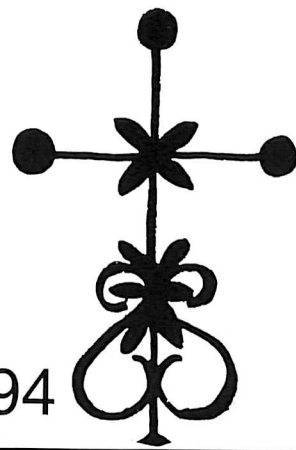

TARVAS

KOTISEUTULEHTI

N:o 2, 1994

Toimittanut Kalervo Mäkinen

Julkaisijat Tarvasjoen kunta ja seurakunta

Kiellettyä isänmaallisuutta

Viime marraskuun alussa tuli kulu-neeksi 50-vuotta siitä, kun Suojeluskunta- ja Lotta Svärd-järjestöt kiellettiin rauhansopimuksen vastaisina järjestöinä. Tuolloin päättyi myös vuosina 1917–1944 toimineen Tarvasjoen Suojeluskunnan ja vuosina 1923–1944 vaikuttaneen Tarvasjoen Lotta Svärd-yhdistyksen toiminta. Lotta-toiminnasta Tarvas-lehti onkin kertonut kymmenen vuotta sitten varsin laajasti, mutta suojeluskuntajärjestön toiminnasta Tarvasjoella ei ennen ole lehdessä kirjoitettu. Tänä syksynä Tarvasjoen Suojeluskunnan 20-vuotisjuhlaan historian kirjoittanut Erkki U. Yrjänä on omalla kustannuksellaan ottanut historiasta näköispainoksen. Tarvasjoen sotaveteraanit myyvät tuota kirjasta veteraanitoimintansa tukemiseksi ja näin nykypolvikin voi saada aikalaisten välittämää tietoa erästä maamme historian mielenkiintoisimmista ja kohtalokkaammista vuosista omassa pitäjässämme.

Tarvasjoen suojeluskunta oli perustettu elokuun 15 päivänä 1917. Aiheen perustamiselle antoi kiristynyt sisäpoliittinen tilanne, johon oli vaikuttanut Venäjän vallankumous keväällä 1917 ja tänne majoitetun venäläisen sotaväen aiheuttama rauhattomuus. Perustajajäseniä oli parisenkymmentä ja heti jäseniksi liittyivät: Antton Knaapi, Oskari Metsola, Julius Kelka, Kaarlo Keskitalo, Vilho Mattila, Erkki Yrjänä, Valtter Isotalo, Viljo Turtola, Paavo Maunula, Otto Vesamo, Otto Virtanen, Rikhard Ali-Mattila, Jussi Vesamo, Jussi Ali-Mattila, August Laaksonen ja F.O. Peltonen. Turtolaa ja Peltosta lukuunottamatta muut olivat maanviljelijöitä.

Suojeluskunnan päälliköksi valittiin aluksi Antton Knaapi, mutta suojeluskunnalla ei ennen vapaussotaa ollut kuin vähäistä toimintaa.

Maamme itsenäistymisen 6. 12. 1917 ja sitä seurannut vapaussota osoittivat nopeasti suojeluskunnan tarpeellisuuden ja tehtävän nuoren itsenäisyytemme turvaajana. Vapaussotaan Tarvasjoelta osallistui 14 miestä. Rauhattomuuksia lukuunottamatta varsinaisilta taisteluilta Tarvasjoki säästy. Valkoisten puolella taistelleista ainoastaan Otto Vesamo haavottui. Surullista on, että punaisten puolella menehtyi lähinnä vankileireillä 16 tarvasjokelaista.

Heti Tarvasjoen vapautumisen jälkeen suojeluskunta oli koonnut rivinsä ja ensimmäinen kokous on pidetty 20. 4. 1918. Kokouksessa on puhetta johtanut mv. August Laaksonen ja sihteerinä on toiminut W.Z. Juvakoski. Tilaisuudessa on valittu suojeluskunnalle ensimmäinen esikunta, johon ovat edellä mainittujen virkailijoiden lisäksi tulleet Oskari Peltonen, Verner Rautala ja Lauri Vahva. Vähän myöhemmin on suojeluskunnan paikallispäälliköksi valittu kartanonvuokraaja W.Z. Juvakoski.

Suojeluskunnan alkuaikojen tärkeimmäksi tehtäväksi on muodostunut, paitsi alueen epävarman tilan-

teen rauhoittaminen ja järjestyksen turvaaminen, myös edellisen talven väkivaltaisuuksien ja ryöstöjen selvittäminen. Esikunta istui ja tutki tapaukset tapaus tapaukselta isännöitsijä Ferninand Laineen ja opettaja Vilho Mattilan toimiessa sihteerinä. Toukokuussa tilanne oli jo niin vakaa, että suojeluskunnan päätavoitteeksi asetettua uuden itsenäisen valtion omaa kansallista armeijaa, voitiin ryhtyä täälläkin luomaan. Harjoituksia pidettiin usein, ja kun aseita oli saatu, voitiin ryhtyä myös ampumaharjoituksiin. Rintamamiesten palattua kotiseudulle harjoituspäälliköksi ryhtyi Vöyrin sotakoulun käynyt Valtter Isotalo.

Komea joukko Tarvasjoen lottia ja suojeluskuntalaisia kuvattuna itsenäisyyspäiväjuhlassa Nuorisoseurantalolla.

Lottien ja suojeluskunnan rivistöt itsenäisyyspäivänä 1934 paljastettaessa G.M. Armfeltin muistolaattaa Juvan kartanossa.

Vapaaehtoisen maanpuolustustyön alkuunlähö tapahtui suuren innostuksen vallitessa. Vaikka itsenäistymisen alun tapahtumat olivat lyöneet syvät haavat kansaamme, ja jakanut sen kahtia, kansamme iloitsi itsenäisyydestä ja pyrki kaikin tavoin sen turvaamiseen. Eräs muoto sen toteuttamisessa oli osallistuminen suojeluskunnan toimintaan. Ensimmäisen suojeluskuntavallan vannoi 22 miestä 16. 10. 1918. Myöhemmin mukana tässä vapaaehtoisessa maanpuolustustyössä oli vuosittain lähes 200 tarvasjoen miestä.

Monimuotoista toimintaa

Itsenäisyyden ajan puolustusvoimat juontavat juurensa vapaussodan valkoisista joukoista, joiden pohjana oli suojeluskunnat. Jo sodan aikana oli määrätty vanha v. 1878 asevelvollisuuslaki voimaan ja uusi annettiin 1922. Asevelvollisuuden ulkopuolelle jäänyt reserviin määrätty miesryhmä oli käytännöllisesti katsoen ilman mitään sotilaskoulutusta. Aluksi juuri tämän ikäluokan kouluttamiseen kiinnitettiin suojeluskunnassa erityistä huomiota. Vuonna 1928 vahvistetulla lailla suojeluskuntajärjestö liitettiin osaksi valtakunnan puolustusvoimia. Se toimi kuitenkin edelleen vapaaehtoisuuden pohjalla ja sillä oli tärkeä

suojeluskuntapiirin Auran eli toiseen alueeseen. Myöhemmin Tarvasjoki siirrettiin VII alueeseen, johon kuuluivat Karinaisten, Kosken ja Marttilan suojeluskunnat. Jako oli myös puolustusvoimien jako, kunnes suojeluskuntien lakkauttamisen jälkeen tulivat sotilasläänit ja -piirit. Liikekannallepanotehtävät määrättiin 1930-luvulla myös aluejärjestön tehtäväksi. Paikallispäällikkönä toimi pisimpään 1924–1944 väep. Jussi Virola.

Suojeluskunnassa pyrittiin erityisesti miesten ruumiillisen kunnon kohottamiseen liikuntaharrastuksen avulla ja ampumakoulutuksen avulla ampujajataidon edistämiseen. Kokopäivän harjoituspäiviä oli noin kerran kuukaudessa, jossa osassa koulutettiin ryhmänjohtajia. Ampumaharjoituksia oli alussa harvemmin, mutta suojeluskunnan rakennettua ampumaradan 1931 Yrjönkylään, harjoitusten määrä nousi jopa kahteen kertaan viikossa. Tarvasjoelta nousi muutamia hyviä ampujia, jotka menestyivät piirinkin kilpailuissa. Erityisesti heistä voisi mainita Eino Anttilan, Paavo Maunulan, Aleksin ja Arvo Rauhalan sekä K. Salmisen. Omissakin ampumakilpailuissa oli joskus mukana jopa yli 100 ampujaa.

Vuoteen 1921 oli urheilutoiminta keskittynyt Nuorisoseuran urheilutoimintaan, mutta nyt suojeluskunnan urheilutoiminta sen rinnalla nousi ripeäksi. Paljolti samat urheilijat toimivat molemmissa. Erityisesti hiihto talvella ja yleisurheilu kesällä kokosi runsaasti kilpailijoita. Parhaina hiihtotalvina pidettiin jopa 15 omat hiihtokilpailut. Lisäksi otettiin osaa piirin hiihtomestaruuskilpailuihin ja maakuntaviestiin, joissa Tarvasjoen suojeluskunta oli aina kärkitiloilla ja voitti kiertopalkintoja. Oman hiihtomäen valmistuminen 1934 Kirkkonylän Takatalon tien varteen monipuolisti talvikilpailuja. Tällöin Tarvasjoelta löytyi myös hyviä mäkimieliä ja yhdistetyn hiihtäjiä.

Yleisurheilukilpailuja rajoitti ensin urheilukentän puute. Silti erityisesti juoksussa kilpailtiin innokkaasti ja voittiin 1921–1923 kolmena vuotena peräkkäin piirin murtomaajuoksun joukkuemestaruus ja tavoiteltu kiertopalkinto. Monia muitakin kiertopalkintoja voittiin viesti- ja joukkuejuoksussa. Myös henkilökohtaisia mestaruuksia juostiin. Erityisesti on juoksijoista mainittava Niilo Koivun-alho, Paavo Maunula, Eemil Hallanheimo ja Väinö Keskitalo.

Yleisurheilun mahdollisuudet parantivat huomattavasti urheilukentän valmistumisen jälkeen. Sen tarve oli tunnettu kipeänä jo pitkään. Viimein 1927 urheilijat saivat ostetuksi sopivan alueen urheilukentän paikaksi mv. Emil Kujanpäältä. Tälle alueelle suojeluskunta sitten talkoina seuraavina vuosina toimitti tasoitustöitä ja täytemaan ajoa. Omistussuhteet sovittiin 1931 niin, että suojeluskunta omisti kentästä puolet ja urheilijat ja nuorisoseura toisen puolen. Raken-

merkitys reservin kouluttajana sekä maanpuolustushengen ylläpitäjänä. Myöhemmin poikaosaston toiminta antoi valmiuksia asepalvelukseen astumista varten ja myös normaaliin yhteiskuntaelämään.

Tasavallan presidentti oli suojeluskuntajärjestön ylin päällikkö. Sen työtä johti suojeluskuntain komentaja apunaan yliesikunta. Maa oli jaettu 38 suojeluskuntapiiriin, joilla oli komentaja piiriesikuntineen. Piirit taas oli jaettu alueisiin. Aluejärjestelmän tultua voimaan 1927, kuului Tarvasjoen suojeluskunta Varsinais-Suomen

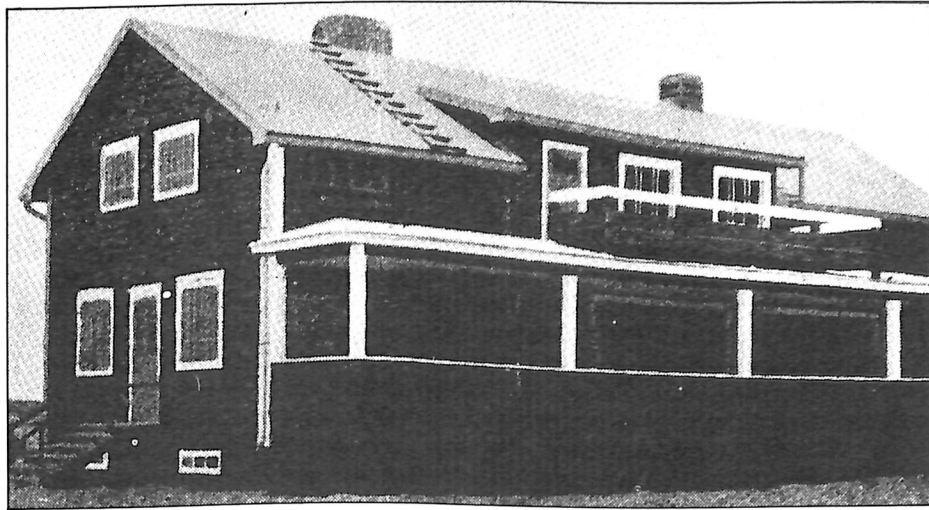
telmat ja piirustukset. Kenttä valmistui lopullisesti vasta 1936. Rahalliset kustannukset olivat 67.740 mk, ja jos talkootyöt huomioidaan, nousivat kokonaiskustannukset n. 100.000 markkaan. Kenttä vihittiin juhlakilpailuilla 1. 6. 1936. Vihkiäispuheen piti piiripäällikkö ev.luutn. K. Vaala.

Kentän laidalle nousi 1937 lottien ja suojeluskunnan oma talo, jonka rakentamisessa lottien panos oli erittäin merkittävä. Piirustukset laati rak. mest. J.V. Laaksonen Tarvasjoelta ja rakennuksen rakensi urakoitsija Pauli Tammi. Kaikkiaan rakentaminen maksoi 180.000 markkaa. Vihkiäisjuhlassa, joka pidettiin 28. 1. 1937, antoi op. Emilia Helve runopakinasaan talolle nimen Kenttätupa, joka nopeasti vakiintui talon nimeksi. Samalla vihkiäisjuhlassa vietettiin myös suojeluskunnan 20-vuotisjuhlaa.

Urheilutoiminnasta voisi vielä mainita, että se oli vieläkin monipuolista, kuin hiihto, ammunta ja yleisurheilu. Alkuaikoina voimisteltiin ja oltiin 1921 mukana Helsingin voimistelujuhlilla joukkueella. Useana kesänä pidettiin pyöräilykilpailut ja myös kilpailtiin uinnissa Sähkötehtaan padolla. Erityisesti poikaosaston piirissä harrastettiin 1930-luvulla pesäpalloa ja suunnistusta. Vähän ennen sotaa nuorista nousi erittäin lupaavia urheilijoita, kuten Suomen veljekset, jotka menestyivät piirinkin tasolla.

Vanhaa hyvää aikaa

Ne jotka muistavat vuosia ennen sotaa puhuvat vanhasta hyvästä ajasta. Lukiessa 1930-luvun sanomalehtiä ei voi olla ihmettelemättä sitä toiminnan määrää, mitä yhdistykset noina vuosina tarjosivat. Pitäjässämme näyttää olleen mm. neljä kuoroa: kirkkokuoro, Nuorisoseuran sekakuoro, Suojeluskunnan mieskuoro ja erillinen mieskuoro. Varmasti kaikissa oli samojakin laulajia, mutta niiden laulajavahvuus näyttää vaihdelleen 15–35 henkeen. Lähes kaikkia kuoroja on johtanut kanttori Aarne Lehtonen. Lisäksi on ollut lauluryhmiä ja soitinyhtye. Tanssimusiikkia on soittanut

Suojeluskunnan ja lottien yhdessä rakentama Kenttätupa 1937. (historia sivu 1.)

Tam-Tam.

Paitsi musiikkia on monet rohkautuneet lausujiksi ja jopa kirjoittaneet pakinoita, runoja ja yksinpuheluita. Nuorisoseuralla ja Työväen yhdistyksellä on ollut omat näytelmäryhmät, jotka ovat esiintyneet pitäjän ulkopuolellakin. Niinpä suojeluskunnan ja lottien toiminnassa on ollut vuosittain monia iltamia ja juhlia. Lentopäivät tulivat erittäin suosituiksi kesäisin 1930-luvulla. Arpajaisia on järjestetty omatoiminnan ja ilmapuolustuksen hyväksi. Romua kerättiin armeijan materiaalihankintojen tukemiseksi. Lotilla oli myös vilkas ompeluseuratoiminta. Pikkulotat kehittivät isojen rinnalla muonitus-, lääkintä- ja majoitustaitoja. Suojeluskunnan ja lottien järjestämät itsenäisyyspäivän juhlallisuuksudet olivat arvokkaita ja hartaita. Suojeluskuntajärjestön lehti Hakka-peliitti levisi kymmeninä vuosikertoina Tarvasjoelle ja oli luettu julkaisu.

Suojeluskunta otti osaa moniin paraateihin Turussa, Tampereella ja Helsingissä. Oman lipun suojeluskunnalle 1923 ompelivat ja luovuttivat lotat. Suojeluskuntaa kunnioitti käynnillään 1921 maaherra, eversti Collan. Meistä moni on nähnyt Juvan kartanon vanhan päärakennuksen seinässä muistolaatan, joka kertoo tunnetun soturin ja valtiomiehen, kreivi Kustaa

Mauri Armfeltin syntyneen siinä talossa. Tuo suojeluskunnan hankkima marmorinen muistolaatta paljastettiin itsenäisyyspäivänä 1934.

Suojeluskuntain komentajana toimi vuosina 1921–1944 kenraaliluutn. L. Malmberg. Historia kertoo Malmbergin vierailleen Tarvasjoella 7. 7. 1935 suojeluskunnan vieraana. Hänen arvovaltaiseen seurueeseensa kuului Tanskan Kuninkaallisen Livjaeger-Korpsin päällikkö Kaalund-Jørgensen, useita tanskalaisia upseereja, suojeluskuntain yliesikunnan esikuntapäällikkö sekä monia muita upseereja. Juvan kartanossa vieraat suorittivat suojeluskunnan ja lottien katselmuksen ja tutustuivat Juvan historiaan. Syvästi kerrotaan tanskalaisia vieraita liikuttaneen suojeluskunnan mieskuoron tanskan kielellä laulama Tanskan kansallislaulu.

Sota-aika ja viimeiset toiminnan vuodet

Suojeluskunnan ja lottien merkitys vapaaehtoisen maanpuolustustyön saralla nähtiin todella vasta, kun talvisota syttyi. Liikekannallepanon onnistuminen, Suomen armeijan iskuvoima materiaalisesta alivoimasta huolimatta ja mieskunto ampumataitoineen vaikeissa olosuhteissa, osoitti sen.

Sodan sytyttyä paikalliset suojelus-

kunnat nimitettiin kotijoukoiksi, joiden oli suoritettava paikallista vartiointia ja valvontaa, vastata väestönsuojelusta ja ilmapuolustuksesta. Lottien tuki armeijallemme oli ainutlaatuista maailmassa. Rauhanaikana opitut taidot tarvittiin nyt kipeästi. He muonittivat sotilaita ja evakkoon joutunutta siirtoväkeä, tekivät varusteita, leipoivat leipää, toimivat ilmapuolustuksessa, sotasairaaloissa, laittoivat arkkuihin kaatuneet viimeiselle matkalle, olivat tärkeä apu viestintätehtävissä, lajittelivat kenttäpostia jne. missä apua tarvittiin. Kun Lotta-Svård järjestö 23. 11. 1944 lakkautettiin, presidentti G.G. Mannerheim kiitti lottia päiväkäskyssään maan kohtaloihin ratkaisevasti vaikuttaneesta suuriarvoisesta työstä. ”Kunniatekoja vain ei ole totuttu tekemään lieden ääressä, eikä aseena näkemään parsinneulaa”, hän sanoi.

Suojeluskunnan kunniavartio sankarihautajaisten yhteydessä on jäänyt erityisesti silloin mukanaolijoiden mieleen. Raskas oli Tarvasjoen miesten uhri itsenäisyytemme säilyttämiseksi. Väkiluvustamme 4 % antoi kallemman uhrin, henkensä, ja monilta meni terveys. Kenttätupa oli lähtöpiste, kun viime sotiimme täältä lähdettiin. Ne, jotka saivat sodasta palata, saapuivat kotiuttamista varten sinne myös 50-vuotta sitten 1944.

Lottien kultaisten sääntöjen viimeinen ohje kuuluu: ”Muista menneiden sukupolvien työ. Kunnioita vanhukasia, he ovat tehneet enemmän kuin me.” Tämä sukupolvi on opetettu ajattelemaan, että maanpuolustustyö kuuluu vain armeijalle. Viisikymmentävuotta sitten se kuului jokaiselle meistä voimiemme mukaan. Vain sen varassa ja Jumalan avulla me kestimme itsenäisenä kansana. Siksi kunnioittaen muistamme vapautemme vartioiden työtä, joka viisikymmentävuotta sitten oli kiellettyä isänmaallisuutta naapurimaamme painostuksen alla.

Kyll sää sukkeli sanoi pruukaat – Tarvasjoen murretta ja puheenpartta

Tietyn paikkakunnan erikoispiirteisiin kuului ennen vanhaan oma puheensarja eli murre. Tarkkakorvaiset saattoivat vielä viisikymmentä vuotta sitten tietää, mistä puhuja oli kotoisin, jopa mistä pitäjästä tai kaupunginosasta. Nyt on yleiskieli vallannut alaa: koulukäynti, sanomalehdet, radio ja televisio ovat olleet parhaita ”yleistäjiä”. Toisaalta on nyt nähtävissä, että pyritään saamaan tuoreutta asialliseenkin kielenkäyttöön lainaamalla murteenomaisia sanontoja kuten keplotella tai töppöillä – puhumattakaan nyt tallella-jutun yhteydessä kuulukuja Tulpella ”koplauksesta”. Sotien jälkeiset väestönsiirrot: entistä kiihkeämpi muutto maalta kaupunkiin ja päinvastoin sekä siirtokarjalaisten tulo Länsi-Suomeen, nämä vanhaa, melko paikoillaan pysyvää elämäntapaa mullistaneita eivät voineet olla vaikuttamatta kielenkäyttöömme.

Kun pari vuotta sitten tutkistelin Tarvasjoen sananparsia ja tarinaperinnettä, monta jo käytöstä unohtunutta sanaa pulpahti esille. Aloin niitä keräillä ja paikkakuntalaisilta kysellä, jopa aakkostaen merkitä muistiin. Keräämiäni sanoja löysin Nykysuomen sanakirjasta merkinnällä ”arkikieltä” tai ”murteellisuutta”, osa sanoista oli kenties löydettävissä Suomen kielen murresanakirjasta, joka on ehtinyt ilmestyä vasta H-kirjaimen. Uskoisin ainakin vanhemman polven kokevan tuttuuden tuntoa löy-

täessään sanoja, joita omassa lapsuudessa käytettiin. Nuorempi polvi ottakoon oman puheensa elvyttämiseksi tarpeellista ainesta, näin samalla painottakoon synnyinseutunsa omakielisyyttä, vaikei nyt ihan Rauman kielien malliin asti.

Jospa nyt aloittaisimme kylänäkemistä. Asuinrakennukset olivat rivejä, monihuoneisia taloja. Pihapiiriin kuuluivat tallit ja pihatot, navetta-sana olisi ollut hienostelua. Taloon mentäessä oli ensinnä porstoo, eteinen, jonka perällä saattoi sijaita porstookamari. Talon tärkein huone oli tupa tai pienempiuoteina kyäkki. Emännällä oli fõrkkeli, esiliina, klännikinsä, leninkinsä, suojana, isännällä pluusi, väljä pusero, varsinkin ke-säaikaan. Kerstuukia, puoliesiliinaa, käytettiin kylään mentäessä, jolloin nestuuki, nenäliina, pantiin plakkaariin, taskuun, eihän sopinut silloin hyppysiinsä niistä. Hantuukia, pyyheliinaa, tarvittiin vaikkapa talriikkien, lautasten, sekä kaffeileitten ja veittein eli asseitten kuivaamiseen. Akkunoihin saattoi ihailla talon trekkoila, puutarhaa, mikäli salusiinit, puoliverhot, tai karttiinit, ikkunaverhot, eivät olleet esteenä. Näkyypä naapuritalon korsteeni, savupiippu, jo pussaavan, sauhuavan. Ehkä sinne käskettäisiin nimipäiväkoussaa juomaan. Kotiin jääviä varoitettiin haaskaamasta valkuaa, päästämään taalta pesästä valloilleen. Tällättiin kaati, kaulahuivi kaulaan ja päätuuki, huivi,

sileäksi kammatuille hiuksille, (ettei kehnää, hilsettä, näkynyt), ne riittivät, kun emäntä poikkeaisi naapuriin. Nuorimmainen, äitinsä palluttama, hemmottelema, älläsi, halusi, mukaan. ”Ettes vaan ole kovin hotteel-las”, varoitti äiti, ”ekä kronaa syämises kans.” Naapurissa toivotettiin ehtooota päivää, kun oli vasta ehtoopuali. Aluksi lauteerattiin, puheltiin, niitä näitä, kunnes vaivihkaa, vähitellen, päästiin asiaan eli juomaan kaffetta, jota näin tutussa seurassa ryystettiin tassilta, asetteja ei tarvittu. Kretaa oli kretasnekassa ja sokeria sokeriskoolis. Prikalta, tarjottimelta, sai ottaa pullaa ja kaakkua, maustekakkua, ja isoja korppuja. Lisää tarjottavaa emäntä haki laskettavasta, keittiökomerosta. Pootoora, ylimääräinen kolmas kuppi, piti juoda. Kiire oli jo kotiin, kun siellä ei ollut aikuisia mörön syättinä, pimeää pelkävien turvana. Kotiväki motkotti, moitti pian kyläluodaksi, jos nyt ei sentään yökyöpeliksi.

Äskeisessä tarinassa selviteltiin jo kodin esineistöä. Talon päiväjärjestyksestä voisi todeta, että aamusten syötiin suurus, aamiainen, päivällinen oli kahdentoista aikaan ja illalla vuorossa ehtoollinen. Välillä juotiin pari kertaa kahvia. Ruokajuomana oli joppi, kuorittu maito, nuukemmissa talloissa. Sitä saatiin meijeristä maitoflaskuissa. Leivän säilyvyys suvella tuotti ongelmia, varsinkin kakun, vehnäsekaleivän, joka saattoi kissastua, häälyä, ummettua, ja maito hörköttyä, leikkaantua. Osa maidosta kummattiin, kuorittiin, kermasta ja sitä juotiin jopin asemesta. Joskus kakaroiden, lasten, iloksi paistettiin plätei, lättyjä, jonka kanssa tikkerrerisyltty, karviaismarjahillo, maistui. Tuskin pahankurisinkaan kloppi, nulkka, saattoi silloin sanoa: ”Em mää

enä loope.”

”Jos kauan kronaa, jää klona käteen” -sanonta ei tarvinne ”suomen-nosta”, mutta monet sanat ilman asiayhteyttä jäisivät kyllä hämäräksi, kuten kynä-sana, jolla tarkoitettiin ahdasta sopimatonta vaatetta. Julma mies oli vähemmän kaunis. Ätöllä taas tarkoitettiin ihmistä, joka oli herkkä kylmetymään, mutta myös loukkaantumaan. Taapukka ja taapari merkinneivät kompuroijaa, mutta ikäeroa näillä kyllä oli. Kräffeli saattoi taas olla nuorempikin, mutta elämäntapojensa takia vaivainen. Muutamien sanontojen toivoisi elävän pitkään, kuten tehdä huamen tänäpä – tehdä milloin sattuu, kiireettä; tulla mieltäs lyämään – purkaa huoliaan; käydä mielen päälle – pahoittaa mieltä; olla ain suu pääläel – kovin suulas; täytyy nyt päätäs keittää – pohtia ankarasti jotakin; kenen nokkaluita tarttee nyk kaivaa – puuttua turhaan asiaan; eipä ollut siellä ristin sieluu – ketään ei ollut paikalla. Entä vähä paljon – kuinka oli väkeä paikalla?

Useat sanat ovat jo äänneasultaan kuvailevia, kuten tänttäröidä, kompuroida; olla tärreellä, olla varuillaan, melkein tärreisten: pipparoida, ottaa pieniä askeleita, nopeasti. Toisissa sanoissa kr-alku jo kuvaa esineen luonetta, kuten kärki, risu; krääsä, turha tavara; kräksi, kaksipiikkinen ”perunanhajottaja”. Eikä krekka-vaatetta saa varmaankaan eheäksi ja kauniiksi. Joissakin sanoissa on lainanantajakie-kieli, ruotsi, lähellä, kuten klasi, tavallisimmin ikkunalasi (glas), pruuka-ta, olla tapana (bruka); meinata, aikoa, nyt jo yleiskieleen pesiytynyt (mena); humoristissävyyinen ryäkky-nä, neiti (fröken); hanskat, hanskikaat (handskor); krott, rotko (grot-ta); kakluuni, uuni (kagelugn). Luon-

Kappale työläishistoriaa

Tarvasjokelainen maatalous on kokenut hyvin voimakkaan muutoksen viimeksi kuluneiden vuosikymmenien aikana. Yhtä raju muutos on tapahtunut myös pienessä Juvan vesivoimalaitoksessa.

Tehdas sinänsä on Suomen vanhin maaseutukunnissa sijaitsevista vesivoimaloista, sillä se rakennettiin jo 1916, eli luvat ym. saatiin Venäjän keisarikunnalta. Koska laitos toimi ympäri vuorokaudet, piti koneenhoitajien tehdä kolmivuorotyötä. Generaattorien valvonta, rasvaukset, erilaisten sähkömittarien lukeminen ja raportointi ei tietenkään ollut ruumiillisesti raskasta, mutta työn teki hankalaksi huonot työvuorot. "Ilta-tuuri" oli klo 20-04, seuraavalla viikolla joutui aamuvuoroon klo 04-12, sitten viikkoa myöhemmin "päivätuuri" klo 12-20, ja sen jälkeen sama alkoi uudestaan. Näin kolmen viikon vuorokierrossa oli kaikkiaan kaksi sellaista viikkoa, jolloin yöni häiriytyi pahasti. Esim. isäni tullessa yövuorosta kello lähestyi jo puoli viittä ennen kuin hän sai unen päästä kiinni, ja toisaalta me Kyrössä koulua käyvät lapset soitimme herätyskellojamme ja aloimme liikehtiä jo puoli seitsemän maissa. Koska meitä asui 6-henkinen perhe keittiön ja kamarin asunnossa (yhtiön rakennus), heräsi nukkumista yrittävä ympärillään kiehuvan touhuun aivan varmasti. Meidän koululaisten lähdettyä siinä puoli kahdeksan jälkeen isälläni oli usein hyvin vaikeata päästä uudestaan uneen. Vastaavasti aamuvuoron aikana isän herätyskello soi jo 3.30 siinä samassa kamarissa, missä me lapsetkin nukuimme.

Pienet palkat

Koneenhoitajat eivät kuuluneet pitkään aikaan mihinkään ammattiliit-

nollisesti monet edellä kerrotussa tarinassa esitetyt sanat ovat ruotsalaiskuisia, kuten Agricolalta tuntuva työkekeväinen, liehakoiva. Minkä sanan valitsitte: vanhansaatonen, vanhantehtäminen vai pikkuvanha? Voittaako muresana? – Sanojen merkityksilläkin on vivahde-eroja.

Lopuksi esittelen vielä pienen muresanaston tarvasjokisen kielen virkistämiseksi ja omien listojen laatimiseksi:

ainioita, suunnitella, kaavailla
alhanen, höyli, ei vieroksu alempiaan
flaati, nolo
hossi, tuhlaileva, kerskaileva
jahnata, puuhailla jatkuvasti, mutta ei saa mitään aikaan
klinkku, oven salpa
klookki, salaviisas, näyttölee hölmöä, humoristinen
kyäätä, ajaa takaa varsinkin pikkukakaroita, mutta ei ihan vakavissaan makkaavan kipijä, sairas, vuoteenoma
kipjän nörkö, alakuntoinen
priiskaloittee, priiskala, sataa ripeeksi, sadepisara
aikas prottama, suuri vahinko, esim. pilkkumi särkyä ja ruokaa pillauu permannolle
präkätä, askarrella varsinkin viinan kanssa
tärpästikkeli, kellon heiluri, mutta myös tärkeilevä ihminen

Tässä julki tuomiani sanoja kuuli vielä lapsuudessani, 30-luvulla. Osan sain Alli Koskirannalta, joka muisti oman lapsuutensa sanomisista jo edelliseltä vuosikymmeneltä. Äitini, joka olisi jo yli 100-vuotias, käytteli näitä sanoja, tosin usein empien, koska katsoi niiden kuuluvan jo kauan sitten elettyyn aikaan. Mutta kuitenkin: usein itsestänikin, 30 vuotta Tarvasjoelta poissa olleena, tuntui, kuin olisin ottamassa "lämpimäisiä" kotoa, kun sain kuulla: "Oli nii luanikast, ko sai pyärtäneen sivuu synyätä ja vahrata vanhoi katavii ja pihlavii."

Marja Mattila

Juvan koneenhoitajia 1950-luvulla laitoksen ohjaamossa; vas. Kustaa Salminen, Kalle Mansikkaniemi, Pauli Saarinen ja Olavi Peltonen. Oikeassa reunassa Tuomo Salovaara, joka työskenteli yhtiön mittaripajalla Paimiossa, mutta asui Juvalla. Kuva Kaarina Raitasen (s. Salminen).

toon, joten sähköyhtiö kykeni pitämään palkat kovin alhaalla. Hyvä osoitus tulojen pienuudesta on mm. se, että eräs koneenhoitaja yritti jonkin aikaa pitää kettutarhaakin sivutyönä saadakseen rahat riittämään viisihenkiselle perheelleen. Lopulta hän kyllästyi pieniin palkkoihin ja muutti taksiautoilijaksi Karunaan. Samanlaisen ratkaisun teki myös eräs Juntolan koneenkäyttäjistä.

Vasta 1950-luvulla koneenhoitajat liittyivät ammattiliittoonsa. Silloin myös heidän palkkatasonsa parani, ja lomat ym. edut tulivat liittojen sopimusten mukaisiksi. Pitkäaikaisia vuorotyöntekijöitä oli Juvalla Kustaa Salminen, Kalle Mansikkaniemi, Pauli Saarinen, Leo Tövio ja Olavi Peltonen. Viimemainintu teki vapaapäiviä sekä Juvalla että Juntolassa.

Sähkölaitoksen komeasta, käytännössä kolmikerroksisesta asuinrakennuksesta oli erinomaiset näköalat, mutta muuten rivi oli jäänyt vanha-aikaiseksi. Talossa ei ollut vesijohtoa eikä edes viemäriä, joten perheitten käyttämä vesi jouduttiin kantamaan ämpärillä sekä ylös että alas kolmen kerroksen verran.

Huoneet lämmitettiin kiiltäväkylkisten "kakluunien" avulla, mutta vanha hirsirakennus oli niin harva, että tarvittiin lisälämmittimiä. Yhtiö toimitti polttopuut, joiden hinta sitten maksettiin perityn vuokran yhteydessä. Kun jääkaapit eivät olleet vielä käytössä, piti maito säilyttää pihalla kaivossa, joten jokainen pikkulasten tarvitsema maitotilkkinen piti hakea kolme kerrosta alemmaksi. "Rappusia" tuli silloin juostua ahkerasti! Portaita peitti punainen, kankea hammppumatto, jota sanottiin kirkkomatoksi. Se ravisteltiin ulkona ja kiinnitettiin uudestaan paikoilleen porrasrautojen avulla joka lauantai.

Monitaituri Artturi Aalto

Koska Lounais-Suomen Sähkö Oy omistaa Paimionjoessa kolme voima-

laitosta, vaatii niistä aina myös jokin korjaamista, joko rakennukset tai laitteet. Yhtiö oli aikoinaan onnistunut saamaan tähän työhön hyvin monipuolisen miehen, Artturi Aallon. Hän osasi hitsata sekä kaasun että sähköön avulla, teki pajassa sepän työt, sorvasi sekä raudasta että puusta uusia osia rikkoutuneiden tilalle. Arttu murasi, rappasi, hallitsipa hän 1950-luvulla suosittu roiskerappauksenkin, hän teki kirvesmiehen töitä, raudoitti ja hoiti muutenkin betonivalut, "sliippasi" lattioihin sileän tai sopivasti kaltevan pinnan, räjäytteli pois kallionkulmia, jotka sattuivat muun rakentamisen tielle. Keväisin, kun jäälaulat pakkautuivat padolla tulvaluukkujen eteen, Artti sitoi dynamiittia pitkään räippään, raapaisi syytyslangan palamaan ja työnsi kepin sopivasta raosta jäiden joukkoon pitäen koko ajan sen toisesta päästä kiinni. Sitten jytisevä räjähdys murskasi jäälaulat pieniksi! Suurten korjausten aikana yhtiö palkkasi tietenkin lisäksi väkeä.

Arttu asui Euralla, Seppäläntien varrella. Hän oli pidetty, sanavalmis mies, joka osasi lisäksi antaa arvoa myös lapsille ja nuorille. Isällisesti hän neuvoi minuakin ollessani 15-vuotiaana kesätoissa Juvan "patoremontissa". Jouduin kaikin voimin vääntämään kangella jotain luukkua ja pitämään sitä paikoillaan. Arttu huomasi jonkin ajan päästä, että koulupojan käsivarret rupesivat tutisemaan ponnistuksesta. "Kuule, älä pirä sitä kankee koko ajan vaan käsie varas. Ei sitä mikään kestä! Siirrä sitä eineen verran tonne koskeen päin, niin sää saat kanken pään kairetta vasten. No niin! Nyt pirä vaan sen verran kiinni, ettei se pääse lempsahamaan! Kato, ko me ollaan vähän tämmösi heiveröisempiä, niin meidän tarttee käyttää hiukan enemmän tota yläpäätä. Sit me kyl pärjätään!"

Myöhemmin hän tokaisi minulle: "Kyl poika sun kelpaa! Ko sul on viäl toi isopelto niittämät! Toist se on

Tarvasjoen VPK:n paloautoa säilytettiin sodan jälkeen sähkölaitoksen tallissa. Sen edessä otetussa kuvassa joukko palokuntalaisia: takarivissä oikealla Artturi Aalto, edessä neljäs vasemmalta Kustaa Salminen, keskellä istumassa palopäällikkö Jussi Virola. Kuva Irmeli Salmisen.

mul. Mää menin Litosiin (Littoisten verkatehdas) muijaa hakemaan. Ja otin sit vaan suurimman, ko korppukopast!". Esteri, Artun vaimo, oli kuitenkin solakka, kutakuinkin miehensä pituinen. Jos jokin työ oli tehty huonosti, Artun tuomio saattoi olla: "Se on niin vinokin, vähän ko mun suuni! Tämmönen!". Ja sitten hän näytti suullaan oikein korostetusti kuinka "vempula" se oli. "Se on niin krouvvisti tehty! Juur ko mää olisin ollu asial!", kuului taas toisinaan hänen arvionsa huonosta työstä.

Esteri piti kodissaan puhdasta "huushollia". Kuitenkin Artun moninaisissa töissä tämän kädet likaantuivat usein perusteellisesti. Niinpä Estu tuhahti silloin tällöin: "Ei meil mitään kässii pestä! Meil vaan hiukan kastetaan ja sit pyyhitätään "hantuu-kiin." Vapaa-aikoinaan Arttu uurasti usein päiväkaupalla talkoissa, erityisesti omakotirakentajien hartiapankki-työmailla. Hänellä oli suuri halu auttaa ja myös todelliset kyvyt tehdä sitä.

Uusi tekniikka toi muutoksen

Vuoden 1960 tienoilla Paimionjoen voimalaitokset muutettiin kauko-ohjatuiksi. Eräs teekkari sai diplomitönsä suunnitella ja toteuttaa laitosten käytön niin, että vain Juntolaan jäi entinen kolmivuoro-miehitys. Juvalla ja Askalassa ei tarvittu enää koneenhoitajia. Näiden laitosten koneet pystyttiin nyt käynnistämään ja pysäyttämään Juntolasta, sähkökaapelien avulla. Ennen "tuurissa" olevat miehet kävivät joka toinen tunti padolla lukemassa veden korkeudet, siis kolmella padolla samanaikaisesti. Nyt tiedot välittyivät koko ajan Juntolan ohjaamoon, ja koneenhoitaja saattoi esim. lisätä Juvalla koneiden tuottamaa sähkömäärää, jos veden pinta oli noussut. Myös tiedot generaattorien toiminnasta, jokaisesta erikseen, valtakunnan verkkoon syötetty energia jne. välittyivät Juntolaan.

Jopa Juvan padon tulva-aukot kivat muutoksen! Ennen oli 5-6 ka-peahkoa luukkua, jotka kevään lähes-tyessä piti miesvoimin hakata irti jäästä. Tulvan alkaessa luukkuja nostettiin tarpeen mukaan. Se oli raskasta, sillä veivissä piti olla vähintään kaksi miestä ennenkuin veden painama este inahitkaan paikoiltaan, ja avaaminen oli hyvin hidasta. Nyt tulva-aukossa on yksi suuri luukku, jota raotetaan sähkömoottorin kanssa, Juntolasta tulleen käskyn mukaan, ja sieltä ohjataan myös luukun sulattaminen irti jäästä vastusten avulla.

Ennen Juvan patoallas oli suosittu uimapaikka, jossa kävi väkeä ympäri pitäjää. Pidettiin siellä 1940-1960-luvuilla säännöllisesti Mannerheimliiton uimakurssitkin. Niiden kandidaatti- ja maisteri-vaatimuksissa olevat hypyt suoritettiin entisten tulvaluukkujen "rullilta" (3 m) ja "raudoilta" (5 m). Myös tulvien aikana parveili väkeä padolla ja kosken partailla komeita kuohuja ihailemassa. Nykyisin koko patoalue on aidattu panssariverkolla ja portaat on purettu. Neljän asunnon rakennuksenkin yhtiö on myynyt tarpeettomana, ja talo on kunnostettu yhden perheen käyttöön.

Näin on yksi vaihe Suomen teollistumisesta käyty läpi Juvallakin. Olenaisiin on kuitenkin jäljellä. Laitos jauhaa edelleenkin sähköä, nykytarpeeseen verrattuna vähän, mutta halvalla ja saasteettomasti!

Turussa 1994
Hannu Mansikkaniemi

Juhlimme jälleen 75-vuotiaita

Tarvasjoen seurakunnan diakoniatyö järjesti elokuun 16. pñä seurakuntatalolla yhteisen juhlan vuonna 1919 syntyneille. Juhlassa piti puheen tänä vuonna 75-vuotta täyttävälle lehtori Marja Mattila. Ohessa hänen juhlapuheensa.

Hyvät juhluvieraamme ja lähiomaiset

Onnittelumme Tarvasjoen seurakuntalaisten puolesta teille seitsemänkymmenenviiden ikävuoden saavuttaneille.

Äsken näin lehdessä otsikon: "Monta Suomea ovat he jo nähneet" – ja kun tarkistin, keistä on kysymys, niin puhe oli tänä vuonna koulunsa aloittavista 7-vuotiaista. Kuinka monta Suomea ovatkaan teidän silmänne nähneet yli kymmenkertaisen ajan kuluessa.

Synnyinvuotenanne Suomi oli juuri kokenut vaikeat vaiheet: itsenäistymisen, irtaantumisen Venäjästä, kahtiajakautuneen kansan kamppailut, elintarvikepulan – kaiken sen, mitä vanhempanne eivät ehkä mielellään muistelleet. Ruokapulaa ei täällä maaseudulla kenties ollut, korkeintaan kaupungista tuli ruoan hakijoita, elintarvikekortit olivat käytössä aina vuoteen 1921.

Samaan aikaan elettiin suurten uudistusten ja muutosten aikaa: Suomi sai uuden valtionpäämiehen, presidentti, Kaarlo Juho Ståhlbergin, säädettiin uusi tasavaltainen hallitusmuoto – ja täällä Tarvasjoella paikkakunnan olohon suuresti vaikuttava ns. torpparilaki ja sen merkitystä laajentava Lex Kallio, jolloin muodostettiin 70 uutta pientilaa vuokratilajelijöille ja tilattomille. Muitakin tärkeitä lakeja säädettiin, yhtenä tärkeimmistä oppivelvollisuuslaki. Kansakoululahjan Tarvasjoella oli käyty jo nelisenkymmentä vuotta, Euran koulua ensimmäisenä, mutta vasta vuonna 1923 luovuttiin alkeiskouluna toimineesta kiertokoulusta, ja niinpä te saitte seitsemävuotiaana aloittaa koulunkäyntinne Maiju Seimelän täällä seurakuntatalolla toimineessa alakoulussa tai Liedonperän uudessa vuosikymmenen alussa valmistuneessa koulurakennuksessa Sirkka Lindqvistin opastuksella.

Koko 20-luku oli kaikenpuolisen toimeliaisuuden aikaa: uutta peltoa raivattiin, koneita alettiin käyttää jo tutun tappurin eli puimakoneen lisäksi. Ensimmäinen traktori täällä Tarvasjoella nähtiin Kättylän pellolla vuonna 1926. Nuorisoseura toimi vilkkaasti, olihan oma komea talo, jonka suojissa kenties joku teistä oli kuuntelemassa ensimmäistä Tarvasjoella kuultua radiolähetystä samana vuonna.

Tämän vuoden 75-vuotiaat vasemmalta: Valma Mahlamäki, Anja Nurmi, Armas Rouvali, Mauri Satopää, Alli Koskiranta ja Toivo Vyyryläinen (k. 20. 11. 1994), poissa olivat Sulo Heino ja Armas Virolainen.

Sähkövalaistuksesta huolehti paikkakunnalle saatu Juvan sähkölaitos, josta Sulo Heinolla olisi varmaan paljon kerrottavaa, niin lapsuus- kuin aikuisiän muistoja.

Autoja näkyi jo maanteillä: Tarvasjoella linja-autoliikenne alkoi, kun Heikkilän Eemelin linjapiilissä pääsi Turkuun. Sentraalissa huolehti Lehtisen perhe puhelujen välittämisestä, Marttilasta saatiin lääkäriapua, kättilö Malmström oli monen vastasyntyneen kummina ja seurakunnan diakonissa kävi sairaille hoitoa antamassa.

Rippikoulu, nuoruutenne tärkeä virstanpylväs, juhllisine "edespääsyineen" omassa seurakunnassa lieinee teillä hyvin muistissa. Tarvasjoella rippipappina ehti ehkä olla teillä Väinö Raitala, 15 vuotta paikkakunnalla toiminut, tai Otto Perko, hankin kymmenvuotiskauden.

30-luvun lopun muistanette "hyvänä rauhan aikana": talvet leutoja, kesät aurinkoisia, oli kuin olisi siirrytty 500 kilometriä etelämäksi. Oli teidän nuoruutenne, elämänuran valinnan aikaa.

Kansakoulun lisäksi oli jo mahdollisuus jatkokoulutukseen: jatkokurssit käytännön elämään ohjaavine aineineen, kansanopisto, maamieskoulu – eri järjestöjen tarjoama valistustoiminta, niin maanpuolustusta kuin eri ammattialoja varten. Postissa äitinsä apuna olleen Alli Koskirannan elämänuraksi tuli kasvattaa Savon lapsia koulussaan kolmen vuosikymmenen ajan, Anja Nurmelta oma koti vaati ensin hänen työpanoksensa, lisäansiota oli saatavissa kaupungissa palveluammatissa, suoraan karjanhoitokoulusta emännän vaativiin tehtäviin siirtyi Valma Mahlamäki, ja monelle teistä miehistä tarjosi kotitila ammatin ja elämänuran, tai ainakin näin suunnittelitte...

Mutta teidän kohtalonanne oli 20-vuotiaana joutua itsenäisen Suomen vaikeimpaan vaiheeseen, talvi- ja jatkosotaan. Teidän, juuri asevelvollisuusikään ehtineiden miesten, varusmiesaika oli pisin ja raskain: olla koko sota-aika rintamapalveluksessa lyhyttä välirauhan aika lukuunottamatta. Tästä ikäluokasta jäi sodasta palaamatta monelle teistä tutut koulut ja rippikoulutoverit Reino Lehtonen, Unto Lindgren, Pentti Vastamäki ja Veikko Vainio, kunnioittamamme sankarivainajat. Paikkakunnan moniin perheisiin tuli sodan aikana kovin usein suruviestejä, olihan Tarvasjoen osuus sodissa kaatuneista 4 %, melkein puolet enemmän kuin koko muun Suomen.

Kun rauha saatiin, olivat edessä ensimmäiset sotien jälkeiset raskaat vuodet, jotka koettelivat koko kansan kestäkykyä, erityisesti Karjalan kannakselta evakkoon lähteneitä, joiden oli kahteen otteeseen jätettävä kotiseutunsa. Tarvasjoki sai nyt vastaanottaa uutta, toimeliasta väkeä, niin että kunnan väkiluku nousi 2300:aan, 60 uutta maanviljelys- ja asutustilaa perustettiin. Uudistilan Killalasta sai kurkijokelainen Armas Virolainen, Liedonperästä Kuolemajärveltä lähtenyt Armas Rouvali ja osan Yrjängylän Herrasmannista johanneslainen Toivo Vyyryläinen.

Alkoi kiihkeä jälleenrakennuskautsi. Uudet talot nousivat eri puolille pitäjää, vaikka rakennusaineista oli kova pula. Vähitellen "kanta-asukkaat" tulivat tutuiksi Kannakselta tulleiden kanssa; ensin nämä jähmeämät tarvasjokelaiset oudoksivat tulokkaiden ruokailutottumuksia, kuten jokaviikkoista piirakanpaistoa, jos kohta outoja karjalaisille olivat paikkakuntalaisten herkkunaan pitämä sianmakkara tai kova ruisreikäleipä. Murrekin tuotti hankaluuksia: kun karjalaisasiantä pyysi ostaa kannoi, ilmoitti tarvasjokelainen, että on heillä puitakin myydä. Sukkela- ja julmatuimasanonjen merkityserot saattoivat aiheuttaa väärinkäsityksiä.

Sopeutumista helpottivat elämän kaikenpuolinen vilkastuminen ja karjalaisten oma myönteinen asenne: osallistuminen kunnalliselämään, lasten koulunkäynti, solmitut avioliitot – tuttuunuttuun, totuttuun toisiinsa puolin ja toisin. Pian oli kansanhuolto korttipeleineen, linja-autot häikäyntyneen unohtettu, oltiin siirtymässä hyvinvointi-Suomeen. Erilaiset valtion tukitoimet tulivat tutuiksi: ensimmäiseksi jo 30-luvulla säädetty kansaneläke, sitten lapsilisät ja sairausvakuutus – enää ei tarvinnut tukeutua perheenjäsenten tai kunnan apuun.

Vaurastuminen alkoi näkyä. Traktorit, leikkuupuimurit, lypsykoneet vapauttivat maanviljelijät ja karjankasvattajat raskaimmista töistä. Monilla tiloilla navetat tyhjenivät, läsnä olevien kohdalla kai Mauri Satopään tilaa lukuunottamatta. Meijeri ei enää ollut käynnissä paikkakunnalla, Feerti ja Minne Laineen ei sentään tarvinnut nykyistä karjattomuutta kokea.

Linja-autovuorot, ennen jopa 16 kertaa päivässä ajaneet, vähenivät, kun talojen pihalle ilmestyi oma auto. Kauppaliikkeet, joita 40- ja 50-luvulla oli vielä kymmenkunta, supistuivat neljään. Te muistatte vielä Liedonperän F V Virtasen, Juvalla sekä Suuri-

lassa Kuukkalan, Tarvasjoen Osuuskaupan kolmine sivumyymälöineen ja Kehityksen, ns. Kyrön kaupan. Uudet tiilitalot, kylläkin oman pitäjän Seppälän tehtaan tiilistä rakennetut, syrjäyttivät vanhat puurakenteiset talorivit. Eläkeläiset, jotka ennen olivat asuneet oman talon pihapiirissä, muuttivat keskustaan. Osalle teistä sentään vanha pihatanhua on jäänyt asuinpaikaksi, palasihan Alli Koskirantakin eläkevuosiin kanttorin puustelliinsa.

Mukavuuksia on tullut lisää; kodinkoneet auttavat keittiössä. Se, että "vesi tulee seinästä", olisi ollut teidän vanhemmillenne jo suuri asia. Toisaalta elämänpääpiiri on kapeutunut, kanssakäyminen naapureihin vähentynyt, kun on "toi telkkari ja ratio" seurana. Avuksi meille vanhemmalle väelle, eläkeläisille, on tullut paikkakunnan vilkas seuratoiminta: martat, eläkeliihto, sotaveteraanit järjestävät monipuolista mielenvirkistystä. Eri-tyisen tärkeänä näköpiiriin laajentamisena pitäisin seurakunnan tilaisuuksia – normaalin jumalanpalveluksen lisäksi – kuten lähetysillat, keskiviikkokahvila, puhumattakaan aina Pyhään maahan ulottuneet ulkomaanmatkat. Jos keille, niin eläkeläisille, ne ovat tärkeitä henkisen vireyden säilyttäjinä.

Mutta tämä on vain ulkoista, näkyvää – kuvia, jotka kulkivat silmiäni ohitse, kun yritin paneutua niihin 75 vuoteen teidän kunkin kohdalla. Sitä työtä ja aherrusta, jota olette omalla alallanne ja ammatissanne tehneet, haluaisin kuvata runoilijan sanoin:

Hän, saapa toimitaan
rauhan vallitessa viljeli
sodan riehuessa taisteli
hän, suomalainen mies.
Hän, luotu palvelemaan
rauhan vallitessa palveli
sodan riehuessa palveli
hän, suomalainen nainen.

Työtä, niin aineellista kuin henkistä antia tuottavaa, sitä te olette osanneet tehdä, saaneet aikaan. Vielä teistä monilla on voimia toimia perheen, ystävien, eri yhteisöjen piirissä niiden voimavarojen puitteissa, kuin teillä on.

Mikä on ollut parasta, mieluisinta muisteltavaa? Eikö se ole ollut vuosikymmenien aikana tehty työ, useimmiten toisten hyväksi? Olette kyntäneet syvemmälle, kylväneet laajemmalle, kuin olette uskoneet pystyvänne. Työtä tehden olette kasvattaneet – antamalla perintönä omat oppinne, kokemuksenne, taitonne – tulevia sukupolvia. Siitä kiitos teille.

Hei, täällä kirkkoherra!

Haluan parista asiasta esittää ajatukseni Sinulle seurakuntalainen. Ensiksi syntymäpäivistä. Seurakunta haluaa onnitella Sinua täyttäessäsi täysiä vuosikymmeniä, 70 alkaen. Myös täytettyäsi 90 seurakunta mielellään muistaa Sinua joka vuosi, siis 91, 92 jne. Täyttäessäsi 75 vuotta järjestämme Sinulle ja kaikille ikätovereillesi sekä lähimmille omaisillesi oikein yhteisen syntymäpäiväjuhlan, kuten toisaalla tässä lehdessä on kerrottu. Kirkkoherra tai diakoni tuovat syntymäpäivänäsi tervehdyksen ja onnitte- lun kotiisi vain, jos annat siihen luvan. Tämä tarkoittaa, että jos esim. lehdessä ilmoitat olevasi matkoilla tai ettei ole vastaanottoa syntymäpäivänä, emme tietenkään häiritse. Mutta tällöinkin tulemme kotikäynnille, jos aivan erikseen kutsut esim. puhelimella ja pyydät käymään. Sanomalehti julkaisee tiedon syntymäpäivästäsi vain ensin Sinulta luvan kysyttyään ja saatuaan myönteisen vastauksen. Joskus käy inhimillisiä erehdyksiä ja joku syntymäpäiväkäynti voi jäädä väliin. Mutta ole ystävällinen ja anna anteeksi ja ota kiiruusti yhteyttä, jos ei syntymäpäivänäsi ole seurakunnasta tullut onnittelijaa puoleen päivään mennessä. Hoidamme asian. Yleensä tulen onnittelukäynnille jo 9 ja 10 vä-

lillä, diakoni pääsee tulemaan klo 10 jälkeen, jolloin vastaanottoaika on jo ohi.

Toinen asia, josta haluan muistuttaa seurakuntalaisia, on hautajaisten valmistelu. Kuolemantapauksen tullessa ilmoita ensin seurakuntamestarille sanomakellojen soittoa varten. Sitten ota yhteyttä pappilaan ennenkuin alat suunnitella siunausta ja muistotilaisuutta. Muuten voi käydä hassusti. Kirkkoherra joutuu aika usein hoitamaan toista seurakuntaa oman seurakunnan ohella ja tällöin voi aika olla jo esim. Aurassa varattu hautajaisiin. Kirkkoherra tulee muistotilaisuuteen kanttorin kanssa, jos kutsutaan. Joskus kuolemantapaukset ruuhkautuvat Tarvasjoella ja Aurassa niin, ettei olekaan enää mahdollisuutta osallistua muistotilaisuuteen. Silloin voi hautajaiset siirtää seuraavaan viikonloppuun tai esim. perjantapäivään. Muistettakoon vielä, että seurakuntalainen voi pyytää ketä tahansa pappia kirkollisen toimituksen suorittajaksi, mutta silloin hän on velvollinen korvaamaan matkakulut. Oman seurakunnan papille ja kanttorille ja heidän viransijaisilleen seurakunta korvaa matkakulut.

Tapaamisiin!

Jouko Kyyrö

Joulu Tarvasjoen kirkossa

la 24. 12. klo 16 jouluaaton hartaus
22 jouluyön messu
su 25. 12. klo 7 joulukirkko
ma 26. 12. klo 10 tapaninpäivän ehtoolliskirkko

TERVETULOA!

Varhaisnuorten kerho

Kerho askartele Raimo Nurmisen johdolla.

TARVAS-LEHTI kävi haastattelemassa seurakuntatalolla perjantaisin kokoontuvaa varhaisnuorten kerhoa.

Kerhoa vetää Liedonperässä asuva Suomen Lähetysseuran nuorisosihteerri Raimo Nurminen. Ellei hän ehdi jonakin perjantaina mukaan, hänen vaimonsa, seurakuntamme diakoni Anna-Kaisa pitää silloin kerhon.

Esitimme kerholaisille muutamia kysymyksiä.

1. mikä on mukavinta kerhossa?

– askartelu, laulut, ulkoleikit, kaiveruus, leipominen, ulkoilu ja uinti

2. entä ikävintä?

– kiusaaminen, pieni tila kerhohuoneessa, toisten töitten arvosteleminen ja se, että jotkut pulisee. Joku ei löytänyt mitään ikävää.

3. mitä pidätte kerhonohjaajasta?

– mukava tyyppi, jopa jonkun mielestä ”sika-makee”(?!), reilu ja kiva sekä vielä kiltti, joka keksii kivoja leikkejä. On myös iloinen.

4. millaista toimintaa kerhoon haluaisitte?

– lisää joukkoleikkejä, uintia, piirtäkin voisi enemmän, retkiä ja vaikkapa myyjäisiä

5. mitä kerhossa on tähän mennessä tehty?

– leivottiin pizzaa, painettiin T-paitoihin kuvia, askarreltu, uitu, laulettu ja leikitty.

Näin siis tässä pirteässä ja suosittu- sa kerhossa, johon saattaa viikottain kokoontua 30–40 poikaa ja tyttöä.

Poikkeapa perjantaiamuisin
klo 10–12

OLOHUONEESEEN

ent. säästöpankin kerhohuoneessa

★ KAHVIA

★ TUTTUIJEN TAPAAMISTA

★ SEURUSTELUA, LEHTIEN LUKUA YM.

Seurakunnan diakoniatyö

Päiväkerhon 6-vuotiaitten ryhmä virpomassa vanhuksia Hollituvassa.

Mitä seurakunnan ensi vuoden talousarvio lupaa päiväkerholle?

Kirkkoherra, molemmat lastenohjaajat ja taloudenhoitaja kokoontuivat tarkastelemaan ensi vuoden talousarviota silmällä pitäen päiväkerhotoimintaa. Allaolevat vastaukset löysimme mieltä askarruttaviin kysymyksiin.

Kuinka pitkä tulee olemaan päiväkerhon toiminta-aika?

Kirkkoneuvoston laatimassa talousarvioehdotuksessa on lähdetty siitä, että seurakunnan päiväkerho noudattelee vuonna 1995 koulun työskentely- ja loma-aikoja.

Lyheneekö ryhmien kerhopäivän pituus?

Ei lyhene.

Kuinka monta lastenohjaajaa työskentelee ensi vuonna?

Kaksi ohjaajaa, kuten kuluvana syksynäkin. Pääsääntöisesti he pitävät kerhot yksin ja joissakin kerhoissa on kumpikin ohjaaja.

Milloin tarvitaan kerhoon kaksi ohjaajaa?

Tähän ei ole olemassa selvää sääntöä, ainoastaan suositus, minkä mukaan yhdellä ohjaajalla saisi olla 15 lasta. Lastenohjaajien määrä tulee

ratkaista tapauskohtaisesti, koska eri seurakunnissa vallitsee niin erilaiset olosuhteet päiväkerhotilojen, ulkoilu- mahdollisuuksien ym. suhteen. Tällä hetkellä Tarvasjoen päiväkerhoissa on yhdellä ohjaajalla enintään 10 4–5 -vuotiasta lasta ja 13 6-vuotiasta lasta, kasvatusjohtokunnan tekemän ehdotuksen mukaisesti.

Mitä talousarvio antaa ensi vuonna seurakuntatyön eri aloille?

Talousarviosta huomaamme, että esimerkiksi suurin osuus on seurakuntatyöllä 299.590 mk, diakoniatyö saa 169.302 mk, musiikkitoiminta 166.687 mk ja neljäntenä tulee päiväkerhotyö 144.090 mk. Koko seurakuntatyön pääluokan menot ovat 869.026 mk. Kun tämä summa jaetaan seurakunnan väkiluvulla, niin seurakuntatyötä tehdään 253,28 mk jokaista seurakunnan jäsentä kohden.

Nostetaanko päiväkerhomaksuja?

Vuoden 1995 talousarvioehdotuksessa ei ole esitetty nostettavaksi mitään seurakunnan perimiä maksuja, koska ei ole haluttu lisätä veronmaksajien, eikä varsinkaan pienten lasten vanhempien menoja.

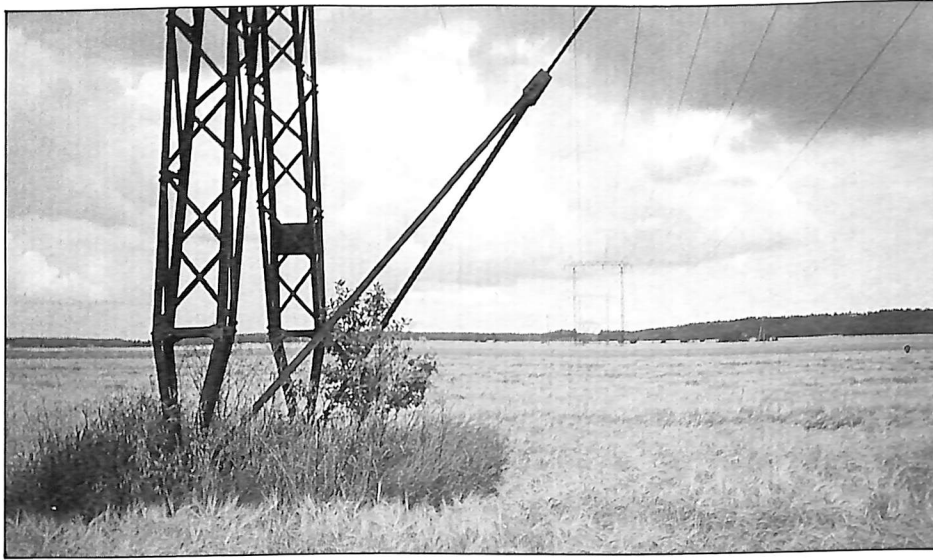
Kerho leipomassa pizzaa.

Kotikuntamme halkoo näyttävä korkeajännitesähkölina noin lounaiskoillis suunnassa, ja on jo kauan sen tehnyt. Niin kauan, että sen pystyttämiseen voi liittää asiaa jo tämän sukupolven muistitiedon äärirajoilta. Siitä on vuosissa aikaa jo yli 67 vuotta. Se on ollut siis vuosi 1927. Silloin pääosa töistä tehtiin ja korkeat rautapylväät pystytettiin. Paksut kuparijohdot vedettiin suoraksi pylväistä roikkumaan. Se oli silloin suuri saavutus monilta osin, jo itse työkin sen ajan vaatimattomilla apuvälineillä. Saman aikaisesti vasta rakennettiin Imatralle Vuokseen suurta vesivoimalaa, josta sähköä päästiin jakamaan isommassa määrin kehittyvälle teollisuudellekin. Turku oli silloin sähkön saannin suhteen ollut aivan heikoilla, koska vesivoimaa ei suuremmalti ollut käytettävissä. Näin kaukaa, kuin Imatralta saakka, Turun seudulle siten ojennettiin auttava tuki. Imatran Voimahan oli ja on edelleen valtion yhtiö, perustettu jo v. 1923, aluksi valtion Koski-voimatoimiston nimellä. Riihimäen liepeille rakennettiin samalla jakelua muuntoasema Hikiälle. Matkaa Imatralta Hikiälle tuli jo 219 km ja siitä vielä Turkuun 156 km. Pylväät on numeroitu Imatralta lähtien, joten melkoinen määrä niitä tarvittiin Tarvasjoen kohdalla ollaan lukemissa yli 1 300. Melkoinen määrä rautaa siihen näin kasattiin ja kyllä sitä alkuun vierastettiin ja pelättiin. Uskottiin, että se tuo kovia ukonilmoja paikkakunnalle. Se oli suurin puheen aihe.

Mutta jotainhan siitä kesästä muistan minäkin, kun sitä vähäpojan uteliaisuudella seurasin ja kauniina kesäpäivänä siellä miesten ympärillä täytyi juoksennella. Muistojen kertaaminen täytyy kuitenkin aloittaa jo talvikaudesta samana vuonna. Olihan näin suuren operaation valmistelussa jo melkoinen "parran pärinä". Jo 1925 joulukuussa on isäni allekirjoittanut suostumuksensa siihen, että hänenkin maitaan saa käyttää linjan suunnitteluun ja sen pohjalta työt sitten aikanaan voidaan aloittaa ja siihen luovutetaan tarvittava maa ja materiaali. Meidän mailla linja kulki pellolla, mutta metsässä piti raivata kaikki kasvillisuus pois n. 45 m leveydeltä, eli niin ettei puu katuensaankaan tullut lähellekään johtimia. Herroilla ja pomoilla oli vaativa tehtävä puhua isäntien ja emäntien nimet paperiin ja tietysti pakkolunastuksellakin uhkailtiin. Kaupat maa-alueiden käytöstä tehtiin rajoittamattomaksi ajaksi ja korvaus oli sen mukainen. Pylvään paikasta maksettiin mikäli oikein muistan, pellolla 400 mk kertakorvauksena. Metsässä tietysti korvaus oli huomattavasti parempi, menihän tarvittava pinta-ala kokonaan eri tarkoitukseen. Aika hyvin ne johtajat asian selvittivät, koska en muista isompia rettelöitä tämän asian selvityksessä. Herrat silloin jo ajelivat autolla ja moottoripyörällä, joiden perässä piti vielä juostakin, että mahdollisimman kauan niitä olisi saanut ihailla. Näillä pomoilla, kun oli käytössään tällä työmaalla kokonaista kaksi autoa, toinen kuorma- ja toinen henkilö-auto.

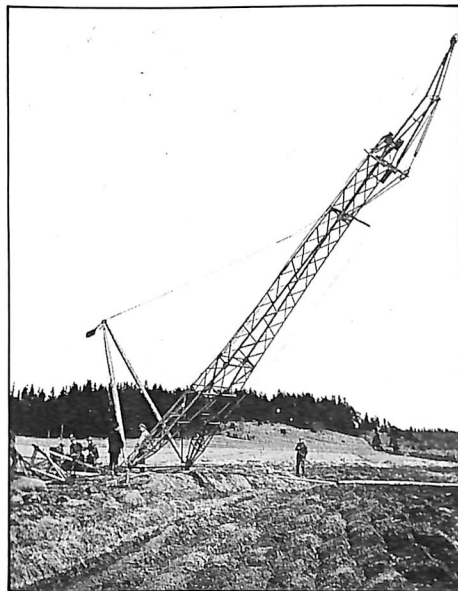
Syksyllä 1926 alettiin kertoilla, että pian alkavat kovat souvit niin miehille kuin myös hevosillekin. Kun lumikelit tulevat alkaa pylväsosien siirto Auran asemalta suunnitelluille pystytyspaikoille maastoon, metsiin ja pelloille. Samaan aikaan raivattiin myös puita pois linjan suunnitellulta paikalta. Tämänkin työn sai isäntä itsekin tehdä tai teettää ja korjata puut pois, tietysti korvausta vastaan. Mutta kuten sanottua Auran asemalle tuli koottuja pylväsosia, joita pienin apuvälinein siellä kiikuteltiin pois vaunusta. Pylväät oli tilattu Saksasta ja muistelen kerrotun, että ne maksoivat sen aikaista rahaa 4 000 mk kappale ja vertailun vuoksi voisi mainita, että pelto maksoi silloin n. 10 000 mk hehtaari. Nämä pylväselementit olivat eri pai-

Imatran voima

Imatran voimalinja on jo pian 70-vuotta halkonut Tarvasjoenkin maisemaa.

noisia, joista painavin oli päälliörsi, toista tuhatta kiloa. Sen siirto vaati jo hyvän hevosen ja reen johon se voitiin pudottaa. Pahinta oli päästä ylös Pitkätyn jyrkästä ylämäestä. Isäni hevosiin niitä oli ajamassa varmaan alusta alkaen ja joskus oli vielä toinenkin hevonen ja mies tienistissä. Pylväs-osien lisäksi paljon muutakin painavaa tavaraa näillä Imatran työnjohtajilla oli asemalta paikoilleen raudattavana. Oli painavia puulaatikoita, joissa oli pultteja, eristimiä, vajereita sekä suuria keloja kuparijohtoja, jotka myös panoivat 600 kiloa rulla. Alkutila 1927 oli ilmojen suhteen erittäin ilkeä. Lunta tuli yhtenä. Tiet olivat aamulla usein tukossa ja keli raskas hevosten vetää rekeä. Kylmää tuulta piisasi. Pahimpien kielten aikaan tarvittiinkin ylimääräinen hevonen Pitkätyn ahteen päällä, joka tarvittaessa auttoi niitä hevosia, jotka syystä tai toisesta eivät saaneet kuormaansa ahteen päälle. Isän Erkki-runakin oli silloin 5-vuotias vahva jukura, mutta jos se kuormaansa kanssa ahteeseen pysähtyi, ei se alkua enää uudestaan ottanut. Mieluummin lykkäsi takaperin ja lopulta reen pois tieltä ja ojaan. Mäki täytyi olla vapaa toisista hevosista ylös saakka, että se sai oikein vauhdilla tulla. Muistelen vielä miten vaikeita kuormia sieltä isännät rekeensä saivat, kuten tämä iso johtokela. Sitä oli vaikea saada lujasti kiinni köytettyä, pysyäkseen paikallaan. Se katui helposti kaltevilla paikoissa ja liipanteissa. Pois kuormasta sen sitten saikin helpommin, mikä muiden osien kohdalle ei ollutkaan niin yksinkertaista. Pylvään osat oli ajettava työnjohdon tarkasti määräämään paikkaan ja oikein päin. Pylväs hahmoteltiin jo silloin maassa valmiiksi, sillä eihän niitä mikään ilo enää ollut kesällä miesvoimin käännettä. Niiden korkeus myös vaihteli suuresti johtuen siitä, mitä maasto-kohtia ne joutuivat ylittämään tai esim. muita sähkölinjoja. Tässä meidänkin kohdalla on niillä pituutta 22–24 m. Joka viides pylväs on n.s. kiristäjä ja huomattavasti lyhyempi, vain n. 14 m.

Rautatolppien nostoa vinsseillä.

Sitten, kun pylväät oli saatu pois asemalta paikoilleen linjalle, alkoi vielä talvella uusi työvaihe, ja uusi "souvvi" hevosmiehille. Pylväs, kun pystytettyä lepää tukevalla jalustalla, sementtisellä sellaisella, joka puolestaan on syvälle maahan upotettu, n. 2 m. Näinollen joka pylvään jalustan valuu tarvittiin useamman kuutiota sementtisantaa. Sen ajaminen taas oli vaikeaa, vaikeaa jo senkin takia, että sopivaa santaa oli harvoissa paikoissa. Hevospelillä sitä tietysti ajettiin ja Torstilasta saakka tähänkin peltoaukealle. Lunta silloin kevättalvella -27 oli riittävästi ja tie tehtiinkin maastoon linjan suuntaisesti ja sitä pidennettiin aina pylväsvali kerrallaan sitä mukaa kuin työ eteni. Tientekoa varten oli oikein oma työporukkinsa ja hevonen rekineen heidän käytössä. Hevosmiehet ajoivat santaa tietysti urakalla ja kuormassa täytyi olla santaa vähintään puoli kuutiota. Sen vetäminen vaati myös hevoselta melkoisesti luontoa varsinkin, kun soranotokuoppa koko ajan syveni ja lumi jauhantui ja likaantui sen ympärillä. Aamulla aikaiseen, pimeässä, sinne isänikin lähti Vappu-tammansa kanssa kuormaa lapioidaan. Vappu oli tulinen hevonen ja muistan miten isäni kertoi, että kun hän sai kuormaansa valmiiksi ja heitti lapionsa kuormaan, niin silloin humma lähti. Siinä toisten reet sinkoilivat sivuun, jos olivat liian lähellä. Siellä kuopassa kuormaa lapioidaessa tietysti tuli helposti lämmin ja hiki, mutta kun tultiin tänne peltoaukealle, siellä useinkin puhalteli jäätävän kylmä tuuli. Perillä kuorma vielä täytyi lapioida kasaan työnjohdon osoittamaan paikkaan odottamaan sementtivalua. Mutta tie tuossa pellolla tuli kevätpuoleen aika petolliseksi, lähinnä auringon lämmittäessä sitä. Kuorma saattoi helposti kaatua jos vähänkin joutui pois raiteista uuteen lumeen. Hevosten sivuuttaminen vastaantullessa oli vaikea, kun kaikki ei millään olisi hypänneet pois tieltä koivaan hankeen. Muistankin miten olin tuossa pellolla katsomassa, kun yhden isännän hevonen oli sivuttaessaan juuri joutunut rajaojan ja vajonnut

Imatranlinjan rakentajien eräs "pomo".

sinne rähmälleen, eikä yrittänytkaan ylös, vaikka miehet kuinka olisi lunta edestä pois lapioineet. Aikansa huihattuaan se tietysti sieltä pois pomp-pasi ja oli taas valmiina palvelukseen. Ainakin yksi hyvä puoli tässä talven touhussa oli, että paikkakunnan velkaiset isännät, kuten isäni, pääsivät vähän rahan makuun, vaikka varmaan kovilla olivatkin kuten hevosetkin. Työn teettäjällä Imatran Voimala oli tuuria, kun sattui niin runsasluminen talvi, miten sitten olisi toimitu, jos talvi olisi ollut vaikka täysin lumeton.

Ennen juhannusta ei työporukka vielä ehtinyt näille maisemille pylväitä pystyttämään, mutta koko ajan tehtiin homman valmisteluja. Kuten jo mainittu Imatran Voimalla oli tällä työmaalla yksi kuorma-autokin, mallia Ford ja se hyvin sopi liikennöimään näillä kapeilla peltoteillä ja ku-jasilla. Takalaudasta kiinni pitäen minua vähän isommat renkuivat sen kyydissä. Ikkunasta katselemalla minäkin pysyin tilanteen tasalla ja joskus olikin ihankuin aitiopaikka, niin lähellä tuossa pellolla työtä tehtiin ja valmistakin aikanaan tuli.

Suurella jännityksellä odotin, koska "topparoikka" ilmestyy tälle aukealle. Ihan täytyi utelaisuudesta käydä katsomassa jo etukäteen tuolla Liedon puolella, kuinka siellä jo pylväitä nousi korkeuksiin. Eikä kauan kestänytään, kun jo tultiin tiedustelemaan kortteeria ja ruokailumahdollisuuttakin miehille. Koska kyseessä oli kesän lämpimin aika ja maksukykyinen joukko, en yhtään ihmettele vaikei-pientä rahantuloa isäni ja äitini voineet välttää ja suostuivat ottamaan pojat hoitoonsa. Kysymyshän oli vain viikosta parista ja kortteerin tarvitsijoita oli jotain 8–9 miestä. Vaatimattomasti lattialla maaten toimeen tulitiin se pieni yösydän, minkä porukka kauniina kesäyönä suostuikin nukkumaan. Aamulla työt aloitettiin klo 7 ja illalla siinä klo 17.00 lopetettiin. Päivällä oli ruokatunti, jolloin sakkikävi täällä syömässä. Uskoa sopii, että kyllä siinä sapuskaa tarvittiinkin päivän mittaan ja juotavaa, kaljaa ja piimääkin jota silloin sai meijeristä. Muistan, että nuo linjamiehet käyttäytyivät meitä kohtaan erittäin luontevasti eikä heitä voitu pahalla muistella. Muutama heistä on tietysti jäännyt erikoisemmin mieleen, kuten porukan kuopus pikkuinen Lakan Martti. Martti oli juuri täyttänyt 18 vuotta ottaessaan pestin linjatöihin ja vanhemmat miehet pitivät huumoria yllä kiusoittelemalla Marttia moninaisilla "kokkapuheilla" ja tekemällä pientä kiusaakin. Martti oli kotoisin Kouvolan seudulta ja enimmäkseen miehet olivat syntyään ympäri Suomenmaan, moni Karjalasta, maaseudun ja maanviljeilijäin poikia. Palkka oli tuntipalkka ja silloin kohtalainen, 5 mk paikkeilla tunti. Kerran lauantai-ilta-na firman kasööri tuli meillekin ja maksoi pojille tilin viikon ansioista. Muistan miten laukkuja kantoivat autosta hoikka nuorimies ja piti kirjaa, kun huomattavasti vanhempi kasööri luki rahat pojille käteen. Myöhemmin on tullut selväksi, että tämä apupoika ei ollut enempää eikä vähempää kuin tuleva eduskunnan puhemies ja pääministeri V.J. Sukselainen. Minulla on ollut ilo useammankin kerran hänen kanssaan asiaa muistella ja keskustella.

Mutta vaihteeksi taas työpaikallekin. Ensiksi sinne siis ilmestyivät lapiomiehet kaivamaan monttua jalustoille, joita tarvittiin jokaisen pylvään paikalla. Tämän montun täytyi olla peräti 2 m syvä ja oli aika ahdas miehelle kaivaa. Tämä homma oli vielä kaiken lisäksi urakkapalkattua. Heinäkuun helteellä kuivalla nummella, kun lapiota maahan polki, niin varmaan se työstä kävi. Silloin olin tässä pellolla katsomassa ja muistan miten Nummensyrjän Juho näytti ihan pieneltä siellä syvän kuopan pohjalla. Täytyi olla rautainen kunto

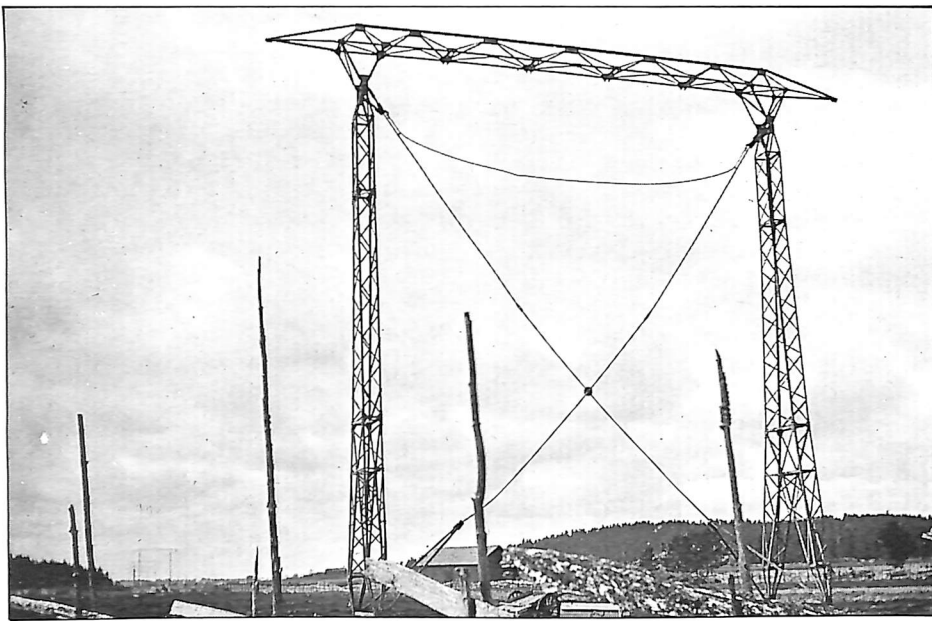
ja tarpeeksi sisukas, kun viikosta toiseen savea sieltä ylös paiskeli. Juho niitä monttuja koko kesän ja syksyinkin pisteli aina Ypäjän rajalle asti. Siellä vasta tuli Hikiältä lähtenyt toinen työporukka ja työ loppui. Siitä paikasta Juho nosti lapion olalle ja otti suunnan kotiin päin, jonne sitten saapasta nosteli yhtä kyytiä, Erkiltä kuulemani mukaan.

Sementin valu tehtiin tietysti ajoissa, että jalusta ehti kuivua kunnolla ennen pylvään pystytystä. Kuorma-auto kuljetti sementtiä, jota tuotiin 180 kilon tynnyreissä ja rautaa myös tarvittiin valutoissa melkoisesti. Miehillä oli käytössä jo silloin käsikäyttöinen sementinsekoitusmylly, joka varmaan suuresti helpotti työtä. Montun pohjalta pumpattiin ensin vesi tarkkaan pois ja pohjalle tampattiin tiukkaan santakerros. Laudoitus paikalleen ja valutyö voi alkaa. Pylvään kiinnitystä varten sementtiin upotettiin paksu reijallinen rautalevy, johon pylväs sitten pulteilla kiinnitettiin. Siinä olikin mestareilla vastuuta mittaila kaikki tarkasti paikalleen, sillä mittojen piti olla ”just eikä melkein”. Sementtinen jalusta sai nousta maatasen yläpuolelle melkoisesti ja sen ympärille lapiointiin kertynyt maa. Näin ei kukaan päässyt kyntämään auran kanssa liian lähelle eikä vesi muodostanut lammikkoa jalustan juurelle ja tietysti se suojasi myös talvella kovilta pakka-silta.

Työnjohtajista ja teknikoista on tässä jo mainittava myös muutama sana, sillä heillä oli vastuullinen ja vaativa tehtävä. Vastuullinen ennen muuta siksi, että tämä työ oli aika uutta kaikin puolin. Koko sähkötouhu oli aivan lapsenkengissä. Silloin 1926–27 ei ollut koulutettua henkilökuntaa juuri työn mihinkään vaiheeseen. Vasta koulutettiin ensimmäisiä insinöörejä ja teknikoita. Silloisessa Suomessa sähköalan tuntemus oli vielä uutta. Työnjohto joutui keksimään monta pientä sovellutusta niihin vaatimattomiin apuvälineisiin, mitä heillä oli käytettävissä. Tässä linjatyössä on minunkin muistiini jäänyt muutama ”pomo”, nuoria miehiä, joilla jo oli niin paljon työkokemusta ja taitoa, että heidät oli määrätty työn vastaaviksi. Nämä olivat nimeltään Mäkinen ja Lindgren sekä rakennusmestari Leino. Heillä oli kortteeripaikka silloin tuossa naapurikylässä Liedon puolella ja heillä oli käytössään henkilö-auto, jolla muistan heidän joka päivä tässä ajelleen.

Kun sementti jalustassa oli kovettunut, voitiin aloittaa painavan rautaisen pylvään pystyyn nostaminen. Pylvään pystyosat koottiin siinä paikalla ja kierrettiin pultit kiinni. Miehistä ja kolmijalka vinssiä apuna käyttäen niitä pylväs-osa paikalleen maassa soviteltiin. Kovasti oli vaikeuksia saada kaikki pultinreijät sopimaan paikoilleen. Pystyosat pylvästä vedettiin pystyyn sivulta linjansuuntaan nähden ja kumpikin haara erikseen miesten kiertämällä vinssillä hiljalleen hinaten. Vinssi oli tietysti tuettu ensin tukevasti maahan kiinni, ja muistankin että kevyen tuntuisesti se suvaitsi pystyyn nousta. Tolppa pidettiin vaijerien varassa pystyssä niin kauan, että saatiin keskiristikko kiinni ja päälliorisi vedettyä paikalleen. Päälliorisi vedettiin vinssaamalla ylös pitkin sivua ja tolpan päällä oli sivulla pieni lisälaite, millä se saatiin vedettyä pylväiden päähän lopulliselle paikalleen. Nyt nähtiin oliko pylvään perusta suorassa ja tasapainossa ja saatiinko päälliorien pultit paikalleen. Ei ollut sähkökäyttöistä käsiporaa, millä reikiä olisi voinut vähänkin avartaa ja siirtää. Pakko oli saada reijät kohdalle ja pultit tukevasti kiinni. Mestarit kulkivat puolelta toiselle luotilanka kädessä ja vaativat, että täysin linjoihin on pylväs saatava ja kyllä se saatiinkin, sen voi todeta vielä 65 vuoden päästäkin. Sivusuunnassa sitä voitiin helpostikin vielä suoraa, keskellä olevasta ristikosta muttereita kääntelee-

mällä. Se olikin aina Lakan Martin erikoishomma kiristää mutterit tiukkaan suurella jokoavaimella. Hänet laskettiin ylhäältäpäin alas köyden varassa tukevassa nahkavyössä yhdessä ristikon haarassa roikkuen. Tuollakin Rauvolan pylväässä Martin juuri roikkuessa keskellä ristikkoo vyönsä varassa miehet huusivat, että tuli päivälitunti ja lähtivät kaikki pellon poikki astelemaan syömään. Martti jäi sinne rääkymään ja manailemaan, pääsemättä omin avuin millään pois. Tämä oli tietysti vain kujeita. Pian joku palasi takaisin, kiipesi tolppaan ja veti Martin pois ja ruokatauolle. Kaverit kiusoittelivat, ettei Martti ruuasta niin välitäkään, kun kylän tyttölapset siitä huolen pitävät. Kun pylväitä oli saatu pystyyn, oli niihin sopivaa kiipeillä, kuka uskalsi. Kyllähän niitä rohkeita poikia löytyikin, jotka päälliorren yli uskalsivat mennä, raudoista käsin kiinni pitäen. Linjamiehet kävelivät orren päällä vapaasti, siellä kun oli n. 10 cm lattarauta, jolla voi tepastella, jos uskalsi. Marttilan Naima-tytär oli silloin 21 vuotias, sokea neito ja hän myös tuli kerskailleeksi, että kylä hänkin siellä päällä kävelee, jos kerran linjapojatkin. Kerran kauniina heinäkuun loppupuolen iltana, kun pylväs oli juuri saatu pystyyn, sitä taas urheiltiin tolppaan kiipeilyssä. Ja eikös vaan Naimakin kiipesi tuohon heidän pellolla olevaan 22 m korkeaan pylvääseen ja käveli siellä päällä ihan vapaasti. Muistan miten ikkunas-ta vähäpoikana sitä katselin ja ihailin suurena urotekona. Aina jälkeenkinpäin, kun olen käynyt sen pylvään juurella, muistelen miten rohkea Naima oikein olikaan. Melkein on tässä yhteydessä pakko mainita, että samainen Naima kunnostautui silloin nuorena toisellakin tapaa. Jo edellisvuonna -26 hän osti uuden henkilö-auton ”letukan” ja tietysti sitä ihmeteltiin. Minä muistan ihanasti sekä Naiman että auton, sainhan monesti olla kyytissä jo silloin, kun toiset pojat vasta sellaisesta haaveilivat. Kaikki kunnia hänen muistolleen.

Pystyyn nostettu terästolppa ilman eristimiä ja johtoja 1927.

Kylässä oli siis silloin lukuisa joukko nuoria miehiä, oikea ”topparoika” ja oli tyttöjäkin. Heitä tuli kauempaakin, kun vain kutsuttiin. Meillä itselläänkin oli juuri rippikoulun käynyt nuori neiti palkattuna töissä auttamaan. Hän oli intoa täynnä, että nyt pidetään nimipäivätanssit. Martanpäivän karkelot pidettiin meidän tappurimakasiinissa illalla. Isäni ei oikein siihen meinannut myöntyä. Hän keksi monia syitä ja verukkeita, ettei olisi tarvinnut myöntyä. Lattia oli huono, tulipalonvaara, voi tulla humalaisia, riitaakin ja muuta sen kaltaista. Mutta mikään ei auttanut, Martta piti päänsä. ”Kaikki järjestyy, kaikki vaikeudet voitetaan, soitatakin saadaan, Virtasen Armas.” Isäni, joka aina myöhemminkin ymmärsi nuoria, oli silloin itsekin nuori, 30 v, samoin kuin tietysti äitinikin. Oli ollut ukkosateinen iltapäivä ja linjamiehetkin pitäneet vähän saate-suojassa siestää,

mutta ilta oli kuin morsian, lämmin ja tyyni. En kai ennen ollut juuri kuulutkaan soittoa ja nähnyt tanssittavan, joten elävästi ilta on jäänyt mieleen tuollaiselle 5-vuotiaalla pojan ”nassikalle”. Siinä sitä tyttöillä oli tanssittajia nuoria ja komeitakin linja-poikia, mikä mitään murretta puhuen ja jo maailmaa nähneitä. Lattia vähän heilui ja oli karhia, mutta kyllä siinä ainakin saksanpolkkaa ja masurkkua kelpasi loikkia ja tunnelmaa piisasi. Oli kieltolaki-aika. Miestä väkevämpi oli kiven alla, mutta kyllä sitä vaan rohkaisuryppyjäkin täytyi saada ja löytyi. Tuliko tappelu, kysynet, no kyllä ainakin melkein. Naapurissa oli uusi kuorma-auto ja isäni oli antanut luvan tuoda sen yön ajaksi suojaan meidän latoon, kun ei niillä vielä ollut sille tallia. Tämä oli melkein kuin laki, auto tuotiin illan hämärässä ja ajettiin paikalleen tanssijoiden keskele. Tietää sen mikä rähäkkä siitä nousi, kun linja-miesten arvovalta tuli kotukselle ja kestopkyky. Tappelu oli jo lähellä ja paikkakunnan pojat olisi ilman muuta jääneet alakynteeseen ja voineet saada selkäänsä, mutta meidän isä meni ja pelasti heidät. Hän sanoi, että nyt tanssit lopetetaan ja väki siirtyy maantielle, siellä saatte tapellakin hänen puolestaan. Koska ilta meni näin kireään tilanteeseen, ei siitä tanssistakaan mitään kuitenkaan tule. Vähitellen kaikki lähtivät pois ja pojat tulivat nukkumaan. Ei siitä sen suurempaa lyömistä tullut siellä tielläkään. Mainita täytyy, että Martan nimipäivä silloin v -27 oli tiistapäivän kohdalla. (Tarkistettu vanhasta kalenterista.)

Palataanpa taas vaihteeksi työmaalle. Eristimien nosto pylvääseen oli seuraava työvaihe ja paksun johdon suoraksi veto. Eristimet olivat painavia porsliinisia ja tuotu Saskasta suurissa puulaatikoissa lastuvillaan pakattuna. Ne vinssattiin vaijerin nokassa ylös, jossa mies eräänlaisella tuolilla istuen kiersi pultit kiinni. Olen jälkeen kuullut, että nämä eristimet osoittautuivat käytössä Suomen anka-

oli määrä raapia pois ja maalata uusi punainen väri tilalle. Sitä varten oli neljän miehen porukka, joka niitä maalaili jälkeinpäin ja oli niinkään meillä kortteerissa ja ruuassakin. Tämä punaiseksi maalaus ja sen uusiminen vielä 30-luvulla osoittautui pahaksi vikavalinnaksi. Sodan aikana ne näkyivät komeasti valkoista hanke vasten ja vihollinen ihan suunnisti niitä pitkin lentokoneillaan. Ihmeen vähän se silti sai tuhoa aikaan pommituksillaan sähkötehtaille ja linjoille.

Linjatyöt saatiin loppuun linjalla Imatra-Turku v 1928 loppuun mennessä ja kehitys pääsi kehittymään. Muistamani mukaan virta aluksi oli voimakkuudeltaan vain 35 kv mutta varmaan se pian saatiin nostetuksi 110 kv. Nyt ainakin pääverkon jännite on 400 kv. Imatran voimalaitos vihittiin koekäytön jälkeen lopullisesti käyttöön toukokuussa 1929 ja sen vihki presidentti Relander, joka myös oli entinen Viipurin läänin maaherra.

Mutta huono juttu, jos ei ripaus rakkauttakin. Sitäkin tähän loppuun löytyy ja pitääne vielä muistella sitäkin. Eihän se ihme ollut, kun kylässä oli nuorta väkeä, naimaikäistä, että ”aamor” myös ampui nuoliaan. Syyskuussa, jo samana vuonna, meidän salissa tanssittiin naapurin Lempi-tytären häitä. Sulhanen oli Karjalan komea poika Muolaasta, parhaassa iässä. Hän kuului tähän maalausporukkaan, joka viipyi pitempään tällä aukealla, kuin nuo pylvän pystyttäjät. Häät tosiaan juhlittiin, mutta en muista oliko sulhasen puolelta ketään vieraita, ehkä sulhasen veli oli. Isä ainakin oli jo kuollut ja äiti oli uusissa naimisissa. Sinne Karjalaan nuoripari sitten talven tullen asettuikin asumaan. Vihkiäiset minäkin muistan ja vielä häävällsinkin, mutta voi harmin paikka, enempi soitto jäi kuulematta. Olin nukahtanut kesken juhlien ja heräsin, kun väki jo teki poislähtöä. Soittamassa oli pojat Koskelta, joista yksi oli isäni serkku Mäkinen Lanne.

Hääjuhlal meni suhteellisen mallikkaasti, vaikka ulkona oli runsaastikin kuokkavieraita ja hämärissä vähän tummatkin suhinat. Poliisi Rasilakin tuli paikalle ja alkoi tarkastelemaan poikien povitaskuja. Löytyihän sieltä ”lekkereitä” ja jo vähän liikaa maistaneitakin. Löydetyt ”nilkit” Rasila väenteli käsissään poikki ja heitti mäkeen. Sieltä niitä seuraavana päivänä me pojat kokosimme alun toistakymmentä, joukossa ehjiäkin, mutta tyhjiä. Alarikki, renkipoika Leidonperästä, tuli jo vähän pahalle tuulelle, eikä antanut ”lekkeriään” poliisille. Poika oli tukeva vahva jukura, eikä Rasila sille mitään näyttänyt voivan. ”Lekkeri” pysyi povitaskussa ja Rasila huusi Heiton Oskaria auttamaan. ”Pidä takaa käsivarsista kiinni, niin minä otan siltä ”keku” pois.” Heitto oli vahva mies silloin ja jälkeenkin päin, eikä Alarikki enää mitään voinut. Tämä oli alkuillan hulinoita, jänniä sellaisia pojan silmin katsottuna. Pimeässä varmaan olikin jo parasta pysytellä neljän seinänä sisällä.

Näin ollen elänyt kappaleen vuotta 1927, muistivaraisesti, joka tietysti on pettävää. Mutta eihän tämä mikään dokumentti pyrikään olemaan, onpahan vaan palanen elettyä elämää. Kappale pienen kyläpahasen taakse jäänyttä aikaa, aikana jolloin työ jaksen tekeminen oli arvo sinänsä. Sähkö on meille jokapäiväinen hyödyke. Voisimmeko kuvitella elämää ilman sitä. Olkaamme siis tuhannesti kiitolisia niille ennen meitä eläneille, jotka tämän ilon ovat kovalla vaivalla ja työllä meille tuoneet. Varmaan melkein kaikki tässäkin minun muistelemat työn raskaan raatajat ovat jo mannan majoille siirtyneitä. Toivottavasti he edes joskus saivat tuntea työn iloa, iloa siitä, että he olivat tekemässä meille parempaa, ihanampaa tulevaisuutta.

Niilo Kujanpää

Lääkekasvien kerääminen luonnosta ja niiden viljely on vanhojen sivistyskansojen keskuudessa ikivanha tapa. Kansanparantajat ja poppamiehet ovat rohdoillaan, loitsuillaan ja taioillaan parantaneet ihmisiä. Lääkäri Paracelsus esitti 1500-luvun alkupuolella ajatuksen, että Jumala on luonut jokaiseen sairauteen parantavan yrtin. Nykylääkityksenkin mukaan lähes jokaisella kasvilla on joitakin vaikutuksia elimistöön tai jonkin elimen toimintaan.

Historiasta löytyy jo vuodelta 2700 eKr. tietoa Kiinan keisarin teettämästä yrttikirjasta, jossa kerrotaan noin 100 lääkekasvista, mm. ginsengistä, kamferipuusta ja raparperista.

Suomea koskevassa ensimmäisessä lääkeasetuksessa vuodelta 1688 velvoitetaan apteekkareja vaivojaan säästämättä keräämään kotimaisia lääkekasveja tai niiden osia kuten juuria, kukkia ja siemeniä. Niinpä apteekkarit perustivatkin omia lääke- ja maustekasviviljelmiä. Vuonna 1771 keskusteltiin valtiopäivillä lääkekasvien omavaraisuuden tärkeydestä ja ehdotettiin tuontikieltoa kasvirohdoksille, joita oli mahdollisuus saada kotimaasta.

Vuodelta 1753 on olemassa luettelo 189 luonnonvaraisesta ja 90 viljellystä kotimaisesta lääkekasvista. 1800-luvun alussa jatkettiin edelleen lääkekasvien keräämisen ja viljelyn suostamista, velvoitettiinpa eräitä vastaperustettuja kaupunkia luovuttamaan apteekkareille kahden tynnyrinalan (n. 1 hehtaarin) suuruinen maa-ala lääkekäsitelän perustamista varten. Apteekkarien oli tehtävä vuosittain tarkka selvitys mm. siitä, mitä lääkekasveja oli viljelty apteekin kasvitahassa ja mitä rohdoksia oli ostettu ulkomailta. Venäjän vallan aikana rohtojen tuonti ulkomailta lisääntyi alentuneen tullin vuoksi.

Väestölle annettiin 1800-luvulla päivälehdissä rohdoskasvien keräilyohjeita. Myös eräät apteekkarit järjestivät useilla paikkakunnilla kursseja lääkekasvien keräilystä ja innostivat näin maaseudun väestöä saamaan lisäansioita. Kansa keräsi käyttämässä rohdokset joko luonnonvaraisista kasveista tai viljellyistä kasveista, joita käytettiin pääasiassa ravintona tai mausteena.

Myös koristekasveja käytettiin rohtoina. Tuoreita rohdoksia pidettiin kuivattuja parempina, mutta tärkeimpiä rohdoksia myös kuivattiin talven varalle. Sisäistä käyttöä varten rohdoksia keitettiin vedessä ja nautittiin väkevän teen tavoin tai liuotettiin viinassa. Harvoja rohdoksia käytettiin hienonnettuna sellaisinaan. Tuoreita lehtiä käytettiin puolestaan haavateeksi tai kääreenä. Esim. piharatamon lehteä eli rautalehteä on käytetty haavoissa ja turvotuksissa.

Hyvin suosittu rohdos 1700–1800-luvulla oli kalmojuuri. Uskottiin, että sitä pureskelemalla säästyttyisiin ruu-tolta ja muilta tarttuvilta taudeilta. Elias Lönnrot kuvailee Suomen kasvioissaan kalmojuurta seuraavasti: ”Juurta kiitetään vatsaa vahvistavaksi ja terveelliseksi suussa pitää tarttuvien tautien aikana”.

Talonpojan Koti-Lääkäri kirjassaan vuodelta 1839 Lönnrot antoi lääketieteellisiä neuvoja lukijalle. Pistosta rinnassa hoidettiin voiteella, jossa oli sulatettu yhteen talia, vahaa, pikeä ja pihkaa. Kuivan yskän hoidossa neuvottiin pitämään lakrisia suussa.

Hivutus- ja rintataudin hoitoon annettiin seuraava ohje: kangasjäkalää liuotetaan kahden naulan verran kahden kannun keittoveteen ja nautitaan 5–6 kahvikupillista päivässä. Kurkun ajetumiseen ja nielun vaivoihin saatiin apua seoksesta, joka sisälsi muuruuttilientä, selja-, minttu-, peltohumala- tai saunakukkateetä sekä vähän alunaa.

Samaisen Talonpojan Koti-Lääkäri kirjan lopussa Lönnrot mainitsee, mitä lukijan tulisi hankkia kotiapteekkiinsa. Tällaisia lääkkeitä olivat mm.

Kirsti Saarnivaara

Vanhan kansan lääkityksestä nykypäivän lääkehoitoon

Turun Museopapteekki Läntisellä Rantakadulla tarjoaa mainion mahdollisuuden vanhaan lääkitykseen tutustumiseen.

engelskasuola eli karvassuola ja jalapajauhot ummetukseen, hajupihka eli pirun pihka vatsalääkkeeksi, iilimato, Hoffmannin viina, oksejuurijauho, lyijyetikka, magnesia, raparperi, salpietari, seljatee, tarttari-suola, valkia vitrilli, sidelaastari ja viina.

Tavallisia kansanparantajien keräämiä rohdoksia olivat männynkerkät, koiruoho eli maruna, katajanmarjat, pihlajanmarjat, sianpuolukka, nokkonen, humala, suopursu, kuismaheinä, angervo, mustikka, voikukka, tuomen ja pihlajanmarjat sekä muurahaispesien pohjat. Useimpia kasvirohdoksia ja samankin kasvirohdoksen eri osia käytettiin moneen eri vaivaan ja tavallista oli käyttää usean eri rohdoksen seosta. Näitä kotiapteekin rohtoja terästettiin sitten apteekista ostetuilla lääkkeillä hyvinkin vahvoiksi. Esimerkiksi Lönnrotin mukaan voikukan juurta käytettiin seuraavasti: ”Juurta varhain keväällä otettuna käytetään vesittävänä, veren puhdistavana ja vatsan pehmittävänä lääkkeenä vesi-, kelta- ja perätaudeissa, vatsan turvotuksessa, sairasmielisyydessä j.m”. Vanha suomalainen hoitokeino oli ”kusiaissauna”. Sitä on käytetty etenkin kaikenlaisiin kolo-tuksiin, reumaan, leiniin ja moneen muuhunkin vaivaan. Muurahaispesän lisäksi pantiin kuumaan veteen usein esimerkiksi männynhavuja, suopursua, tuoreita koivunlehtiä ja katajanmarjoja. Kylpyyn mentiin joko kaulaa myöten tai hengitettiin vaatteiden alla aineksista nousevia höyryjä. Tervan ja saunan asemaa lääkinnässä ei myöskään sovi unohtaa.

1800-luvun lopulla kemiallisten lääkeaineiden nopean kehittymisen myötä alkoi kasvirohdosten käyttö lääkinnässä nopeasti vähentyä. Toisen maailmansodan aikana virisi uudelleen kiinnostus lääkekasveja kohtaan. Lääkintöhallitus lähetti kesällä 1940 apteekkareille kiertokirjeen, jossa korostettiin kotimaisten luonnonvaraisien ja viljeltyjen rohdoskasvien käyttöä. Erityisiä tuloksia ei kuitenkaan saavutettu.

Monet rohdoskasvit keksittiin, unohtettiin ja keksittiin taas uudelleen. 1900-luvulla on löydetty vain harvoja uusia kasveja, joita ei ole aiemmin käytetty. Suomessa 1960-luvulla käytännöllistä merkitystä oli vain muutaman rohdoksen keräämi-

sellä ja viljelyllä; näistä mainittakoon punasipuli sydänlääkkeeksi, katajanmarjat munuais- ja virtsatietauteihin, kielonkukat sydänlääkkeeksi, alvejuuri matolääkkeeksi ja torajyvä migreenin ja eläinten kohtuverenvuotoon. Torajyvää, rukiintähkän mustaa jyvää, on aikanaan käytetty myös aborttiaineena.

1930–1940-luvulla saattoi turkulaisen apteekin oppipoika saada apteekkarilta käskyn lähteä Ruissaloon keräämään kieloja. Apteekissa kielot sitten punnittiin, murskattiin ”petkelillä” tuusan nuuskaksi, kielosilppu laitettiin pirttuun ja siitä uutettiin sydänlääkettä. Näihin päiviin asti on tätä kielosta saatavaa sydänlääkettä ollut myynnissä tehdasvalmisteisena tablettina.

Toista sydänlääkettä, digitalista, saatiin nykyisin koristekasvina käytetystä rohtosormustinkukasta. Voimakkaasti vaikuttavana lääkeaineena pitoisuuksien vaihdellessa kyseinen digitalistinktuura saattoi olla melkoinen myrkky. Kontrolloidusta ja standardoidusta raaka-aineesta valmistettu digoksiini tabletti on edelleenkin tärkeä sydänlääke.

Eläinkunnasta saatavista rohdoksista mainittakoon iilimato eli verijuotikas, joita apteekkareita velvoitettiin pitämään saatavilla tietty määrä. Iilimatoa käytettiin paisetapauksissa ja hammassärkyssä mädän ja pahan veren pois imemiseen. Apteekkin oppipojat joutuivat hoitamaan niitä; vesi säilytysastiassa vaihdettiin päivittäin ja ruoaksi annettiin muita matoja ja sammakoita.

Pikkupojat saivat taskurahaa keräämällä iilimatoja ja myymällä ne apteekkiin. Kansan suusta on seuraavanlainen korvakivun parannusohje: ”Kipeään korvaan laitetaan kuumentettu sipulinsydän ja viereen haetaan iilimato”. Nykyajan ihminen kamoksuneen ajatustakin siitä, että pitäisi laittaa elävä iilimato poskeen tai korvaan, mutta muutama vuosi sitten näin kyseistä ”lääkettä” myynnissä moskovalaisessa apteekissa. Iilimadon käyttö oli siis jonkinlaista luonnon harjoittamaa kuppauksia tai suonieniskentää.

Muita eläinkunnasta olevia rohdoksia olivat ”suilli” eli sianihra, lampaanrasva, mehiläisvaha ja hunaja. Esimerkiksi lampaantaliin sekoitettu

Turun Museopapteekki – lääkevalmistustila.

pihka oli tehokas paiseiden ja finniin hoidossa.

Monet lääkkeet valmistetaan edelleen luonnon aineista ja muut ovat joko niiden muunneltuja muotoja tai synteettisiä kopioita. Läpimurto lääkkeiden kohdalla oli morfiinin, vahvan kipulääkkeen, eristäminen oopiumista vuonna 1806. Vuonna 1820 eristettiin malaria- ja kuumelääkkeenä käytettävä kiniini kiinapuun kuoresta ja vuonna 1860 puudute, nykyinen huume, kokaiini kokapensaasta lehdistä. Seuraava askel oli yhdisteiden valmistaminen synteettisesti (kemiallisesti) laboratoriossa joko aktiivisen luonnonaineen rakennetta kopioiden tai luoden kokonaan uusi rakenne, jota ei tunnettu luonnossa. Klassinen esimerkki tästä on asetyylisalisyylihapon eli aspiriinin synteesi. Vuonna 1827 eristettiin mesiangervosta salisiini, jota perinteinen lääketiede oli tietämättään käyttänyt pajunkuoressa kautta vuosisatojen. Vuonna 1899 aspiriini johdettiin salisiinista ja pian sitä valmistettiin kemiallisella synteetillä laboratoriossa.

Nykyisin apteekista myytävät lääkkeet ovat pääosin tehdasvalmisteisia. Ensimmäinen lääketehdas perustettiin Suomeen vuonna 1889. Ei siitä kuitenkaan kovin kauan ole, kun apteekit valmistivat lääkevalmisteet itse. Apteekista saattoi ostaa Ruotsin rintatippoja ja Tanskan kuninkaan rintatippoja yskään, Innosemtzeffin tippoja ja vatsalääkkeeksi, pärekorintippoja, petoksentippoja, vetolaastaria paiseisiin, harmaata salvaa syöpäläisten häätöön.

Vieläkin apteekissa on myynnissä omia valmisteita, joista useissa on aineosina luonnosta peräisin olevia rohtoja. Näistä mainittakoon Apteekin oma yskänlääke, anistipat, mustanparrantipat ja Tanskan kuninkaan rintatipat yskään, kamferitippoja sydämele, punaista mikstuuraa eli kylmyyden tippoja eli punaisia ruusun-tippoja vilustumiseen, kamferilini-menttiä kolotukseen, saaleppia mahakatarriin ja mahahaavaan, Thielemannin tippoja ripuliin. Eläinlääkinnässä käytetään edelleen tammenkuorta ripulilääkkeessä ja hajupihkaa eli pirunpaskaa vatsalääkkeenä. Oma lukunsa apteekin valmistamissa lääkkeissä on ollut ja on edelleenkin erilaiset särkypulverit eritoten päänsärkyyn – mm. Prof. Strahlen pulveri.

Myös tehdasvalmisteisissa lääkkeissä käytetään edelleen luonnosta peräisin olevia rohdoksia joko sellaisinaan (esimerkiksi pellavan ja psyllium-siemenet ummetukseen) tai uutettuina ja standardoituna (esimerkiksi digoksiini). Erittäin tärkeä eläinkunnasta saatu lääke on ollut sian haimasta eristetty insuliini sokeritautin hoitoon. Nykyisin insuliini valmistetaan geeniteknologian avulla.

Moneen tautiin etsitään edelleen lääkettä luonnosta. On ryhdytty tutkimaan nykyaikaisen tieteen keinoin, mihin vanhat rohdot kelpaavat. Esimerkiksi syövä hoidossa tutkitaan parhaillaan luonnosta peräisin olevia lääkkeitä, esimerkiksi rintasyöpään taksolia. Maailman terveysjärjestö WHO on kerännyt koko maailmasta tietoja kasvirohdosten käytöstä ja koossa on tiedot yli 50 000 rohdoskasvista, niiden ominaisuuksista ja käytöstä. WHO:n arvion mukaan 70–80 % maailman väestöstä turvautuu edelleen luonnonlääkkeisiin.

Parina viime vuosikymmenenä ovat luonnosta peräisin olevat lääkkeet, luonnonlääkkeet, saaneet uutta suosiota. Niitä on myynnissä sekä apteekeissa että luontaistuotekaupoissa. On erilaisia tippoja, uutteita ja puristeita mitä erilaisimpiin vaivoihin sekä yleiskunnon parantamiseen. Luonnonlääkkeissä yleensä lääkeainemäärät ovat pieniä eikä niiden tehoa ole osoitettu lääkkeitä vaadittavalla tavalla. Näin ollen näitä luonnonlääkkeitä voitaneenkin pitää enemmän terveyttä edistävinä kuin sairautta parantavina.

K. Saarnivaara